

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Elma Musić Jovanović

Mentorica: doc. dr. Andreja Jaklič

Somentorica: izr. prof. dr. Maja Bučar

**UČINKOVITOST ODPISA DOLGOV V POSPEŠEVANJU RAZVOJA (PRIMER
AFRIKE)**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UČINKOVITOST ODPISA DOLGOV V POSPEŠEVANJU RAZVOJA (PRIMER AFRIKE)

V diplomski nalogi bom iskala odgovore na vprašanje, ali odpis dolga kot prevladujoči mehanizem reševanja dolžniške krize osemdesetih in devetdesetih let, lahko prinese afriškim državam težko pričakovani in potrebni razvoj. Zagovorniki odpisa dolga so namreč mnenja, da ima visoka stopnja dolga lahko negativen učinek na ekonomsko rast zadolžene države. Gre za tako imenovano teorijo dolžniškega previsa, ki je vodilna na področju razlage odnosa med dolgom in rastjo. To ugotovitev sem želela preveriti na primeru dveh afriških držav (Burkina Faso in Ugande) preko primerjave spremenljivk razvoja pred in po prejemu odpisa dolga ter z analizo Strategij za zmanjševanje revščine, kot enega izmed ključnih pogojev za vključitev v Pobudo za zelo zadolžene države, ki sta jo leta 1996 ustanovila Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka za reševanje visoke zadolženosti revnih držav preko mehanizma odpisa dolga.

Ključne besede: dolžniška kriza, odpis dolga, države v razvoju, Burkina Faso, Uganda.

EFFECTIVENESS OF DEBT RELIEF IN REACHING DEVELOPMENT (CASE OF AFRICA)

In my work thesis I am trying to find answer the following question: can debt relief, as the main mechanism in solving the debt crisis of eighties and nineties, bring necessary and desired development to the African countries. Debt relief defenders believe that the high rate of debt has a negative impact on economic growth of the indebted countries. This belief is so called »debt overhang theory«, which is the leading theory in the field of interpreting relationship between debt and growth. I want to examine this thinking in the case of two African countries (Burkina Faso and Uganda) through comparison of development indicators before and after the debt relief. I also use the comparison of Poverty Reduction Strategy Papers as one of the key conditions to enter the Heavily Indebted Poor Countries Initiative, established by the Monetary Fund and World Bank in 1996 for solving the high indebtedness of poor countries through the mechanism of debt relief.

Key words: debt crisis, debt relief, developing countries, Burkina Faso, Uganda.

KAZALO

1. UVOD	6
1.1 Izhodiščna hipoteza oziroma na relevantni literaturi utemeljeno raziskovalno vprašanje predlagane teme.....	7
1.2 Uporabljena metodologija	7
1.3 Struktura diplomskega dela.....	8
2. DOLŽNIŠKA KRIZA DRŽAV V RAZVOJU	9
2.1 Vzroki.....	10
2.2 Razvojne teorije.....	11
2.3 Zgodovinski pregled.....	12
2.4 Geneza in narava dolžniške krize v Afriki	15
3. STRATEGIJE REŠEVANJA DOLŽNIŠKE KRIZE DRŽAV V RAZVOJU.....	18
3.1 Bakerjev plan.....	19
3.2 Bradyjeva pobuda in obdobje po njej.....	19
3.3 Restrukturiranje dolgov	21
3.4 Kupoprodaja dolgov	22
4. STRATEGIJA ODPISA DOLGA.....	23
4.1 Pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam	24
4.1.1 Postopek pridobivanja pomoči od Pobude	24
4.2 Okrepljena pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam.....	26
4.2.1 Pomen in uresničevanje Okrepljene pobude v praksi	27
4.3 Multilateralna pobuda za odpis dolga (sedaj Multilateralna pobuda).....	29
5. ODNOS MED DOLGOM IN RAZVOJEM	30
5.1 Teorija dolžniškega previsa.....	31
5.1.1 Teorija o negativnem vplivu dolga na rast.....	32
5.1.2 Teorije, ki ne podpirajo obstoja dolžniškega previsa.....	36
5.1.3 Teorija o mešanem vplivu dolga na rast.....	37
5.2 Sachsov model.....	40
6. RAZISKAVA.....	42
6.1 Izbor spremenljivk razvoja.....	42
6.2 Stanje v Pod-saharski Afriki	44
6.3 Strategija za zmanjševanje revščine.....	45
6.3.1 Strategija za zmanjševanje revščine Ugande	46
6.3.2 Strategija za zmanjševanje revščine Burkine Faso	49
6.4 Raziskava in analiza rezultatov	52
7. ZAKLJUČEK.....	55
8. SEZNAM LITERATURE:.....	58

SEZNAM KRATIC

DVR – države v razvoju

MDS – Mednarodni denarni sklad

MRC – Milenijski razvojni cilji

MRP – Mednarodna razvojna pomoč

SB – Svetovna banka

SZZR – Strategija za zmanjševanje revščine

ZDA – Združene države Amerike

ZN – Združeni narodi

ZZRD – zelo zadolžene revne države

SEZNAM GRAFOV, TABEL IN SLIK

Tabela 2.3.1: Podatki o zadolženosti DVR	13
Tabela 2.3.2: Dolžniška bremena DVR med leti 1970 in 1990	14
Tabela 4.1.1.1: Pomoč v okviru prvotne Pobude	25
Tabela 4.2.1: Primerjava prvotne Pobude in Okrepljene pobude	27
Tabela 4.2.1.1: Status afriških držav v okviru Okrepljene pobude	29
Tabela 5.1.3.1: Pregled avtorjev in teorij	38
Tabela 6.3.1.1: Količina odpisanega dolga v okviru obeh Pobud, podana v milijonih dolarjev v neto sedanji vrednosti v letu, ko je Uganda dosegla točko odločitve	49
Tabela 6.3.2.1: Porazdelitev sredstev pridobljenih v okviru Okrepljene pobude v milijardah dolarjev (primer Burkine Faso)	50
Tabela 6.3.2.2: Količina odpisanega dolga v okviru obeh Pobud podana v milijonih dolarjev v neto sedanji vrednosti v letu, ko je Burkina Faso dosegla točko odločitve	50
Tabela 6.3.2.3: Poraba za zmanjšanje revščine v milijonih dolarjev	51
Tabela 6.4.1: Delež prebivalstva, ki ne zadovolji svojih energetskega potreb po hrani.....	52
Tabela 6.4.2: Delež otrok mlajših od 5 let, ki so prelahki.....	52
Tabela 6.4.3: Delež prebivalstva z manj kot 1 dolarjem na dan	53
Tabela 6.4.4: Delež prebivalstva pod nacionalno mejo revščine	53
Tabela 6.4.5: Dolgoročni dolg (vrednost zaokrožena na tisoč dolarjev)	54
Tabela 6.4.6: Celotna obveznost odplačila dolga (% izvoza dobrin, storitev in dohodka).....	54
Tabela 6.4.7: Odplačilo dolga glede na BDP	55
Tabela 6.4.8: Celotno odplačilo dolga v milijonih dolarjev.....	55
Graf 2.4.1: Dolg afriškega kontinenta v obdobju med leti 1970 in 2002.....	17
Graf 2.4.2: Afriški zunanji dolg v obdobju med leti 1970 in 2002 (milijoni dolarjev).....	18
Graf 4.2.1.1: Udeležba kreditorjev pri odpisu dolga.....	29
Graf 5.1.1.1: Dolžniška Laffer krivulja.....	36
Graf 5.2.1: Učinek odpisa dolga na rast	40
Graf 6.4.1: Delež prebivalstva, ki ne zadovolji svojih energetskega potreb po hrani	52
Graf 6.4.2: Delež otrok mlajših od 5 let, ki so prelahki	52
Graf 6.4.3: Delež prebivalstva pod nacionalno mejo revščine.....	53

1. UVOD

Afriške države tarejo visoka stopnja revščine in nerazvitosti. Vzroki za takšno situacijo so številni in večina jih je že močno zakoreninjenih. Najpomembnejši med njimi so omejen dostop do svetovnih trgov, odvisnost od izvoza primarnih dobrin, vzorci mednarodne menjave, slabo ekonomsko upravljanje države, neuspešne ekonomske reforme, korupcija, vojne, ipd. V osemdesetih in devetdesetih letih je afriške države močno prizadela in oslabela še dolžniška kriza. Glavna vzroka za nastanek dolžniške krize sta zagotovo naftna šoka (1973–74 in 1978–80) ter njune posledice in dvig javne potrošnje v državah v razvoju, ki je sledila zvišanim cenam primarnih dobrin v zgodnjih sedemdesetih letih. Neustrezne politike makroekonomskega prilagajanja in strukturnih reform, namenjene obrambi proti zunanjim šokom, slabo načrtovane politike kreditiranja, slabo upravljanje z dolgovi ter politični dejavniki, kot so civilne vojne in socialni upori, pa so razmere samo še poslabšali.

Dolžniška kriza je močno vplivala na afriške države, ki so se večinoma zadolževale pri multilateralnih kreditorjih. Prvi poskusi reševanja dolžniške krize preko programov restrukturiranja dolgov, Bakerjevega plana in Bradyjeve pobude so bili za Afriko neuspešni. Tem programom pa je uspelo rešiti probleme visoke zadolženosti v državah Latinske Amerike, saj so bile le-te večinoma zadolžene pri komercialnih bankah. Z ustanovitvijo Pobude za zelo zadolžene države, ki sta jo leta 1996 ustanovila Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka se začnejo prvi poskusi reševanja krize s pristopom odpisovanja dolga. Pobuda za zelo zadolžene države, ki se je leta 1999 preoblikovala v Okrepljeno Pobudo za zelo zadolžene države, je v svoji zgodovini »odpisala« okoli 37,6 milijard dolarjev. Kljub temu je deležna številnih kritik, saj večina držav, ki je v njenem okviru prejemale odpis dolga, še vedno ni dosegla zelenih ciljev na področju razvoja. Leta 2005 je bila ustanovljena Multilateralna pobuda za odpis dolga, ki naj bi v celoti odpisala dolg držav do multilateralnih institucij kot so Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka in Afriška razvojna banka.

Zagovorniki odpisa dolga so mnenja, da ima visoka stopnja dolga lahko negativen učinek na ekonomsko rast države. Prevladujoča razlaga za ta negativen odnos med dolgom in rastjo je v literaturi poimenovana kot *teorija hipoteze dolžniškega previsa*. Ta teorija ima veliko zagovornikov, vendar ravno tako tudi veliko nasprotnikov, ki dokazujejo, da dolg ne vpliva na rast.

1.1 Izhodiščna hipoteza oziroma na relevantni literaturi utemeljeno raziskovalno vprašanje predlagane teme

Avtorji, ki preučujejo odnos med dolgom in razvojem, si torej niso enotni. Eni zagovarjajo tezo, da ima dolg negativen učinek na rast, drugi pa ne morejo dokazati obstoja kakršne koli povezave med dolgom in rastjo. Zagovorniki negativnega vpliva dolga na rast zato podpirajo odpis dolga kot rešitev dolžniške krize osemdesetih in devetdesetih let. Ker pa ni trdnih dokazov, ki bi potrjevali to tezo, sem se odločila, da poskušam sama poseči v to problematiko vendar se ne bom spuščala v ekonometrično raziskovanje obstoja negativnega odnosa dolga na rast. Ravno tako se ne bom ukvarjala z dokazovanjem določene teorije, vendar bom na konkretnem primeru dveh afriških držav – Burkine Faso in Ugande skušala pokazati, da odpis dolga afriškim državam ne bo prinesel razvoja.

1.2 Uporabljen metodologija

Vprašanja sem bom lotila z uporabo več različnih metod preučevanja. Hipotezo bom poskušala dokazati na analizi dveh konkretnih primerov držav afriškega kontinenta – Burkine Faso in Ugande. Uporabila bom primarne vire in sicer: Strategiji za zmanjševanje revščine obeh držav, katerih priprava je eden izmed pogojev za prejemanje odpisa dolga v okviru Pobude za zelo zadolžene revne države. Pri analizi se bom skušala osredotočiti na sredstva, pridobljena za odpis dolga in ugotoviti, kam so se ta sredstva prelila. Zanimalo me bo, ali so se ta sredstva prelila na področja za zmanjševanje revščine in doseganje večjega razvoja držav. Uporabila bom tudi metodo primerjalnega raziskovanja, ko bom opredeljene cilje prvotnih Strategij za zmanjševanje revščine primerjala z letnimi poročili ocene izvajanja določenih ciljev Strategije za zmanjševanje revščine. Poleg že omenjene metode primerjalnega raziskovanja bom v zadnjem delu uporabila še metodo analize in primerjave uradnih statistik, kjer bom na primeru obeh izbranih držav analizirala in primerjala izbrane spremenljivke razvoja pred in po prejemu odpisa dolga. Pri izboru spremenljivk za razvoj se bom osredotočila predvsem na kazalce revščine. Za tak korak sem se odločila zaradi slabe dostopnosti konkretnih podatkov za afriške države za določena leta. Podatki za revščino pa so dostopni zaradi nujnosti oblikovanja Strategij za zmanjševanje revščine ob vstopu v Pobudo za zelo zadolžene revne države. Ravno tako se bom lotila še primerjave podatkov za dolg in skušala ugotoviti, ali so se dolžniška bremena kaj zmanjšala po prejemu odpisa dolga. Skozi celotno nalogo bom uporabila tudi sekundarne vire, kot so na primer članki, knjige, raziskovalna poročila in prispevki na konferencah.

1.3 Struktura diplomskega dela

Diplomska naloga bo sestavljena iz osmih poglavij. Nekatera izmed teh poglavij bodo imela svoja podpoglavja. Prvo poglavje bo posvečeno uvodu, kjer je na kratko predstavljena tema in njena relevantnost. Ravno tako se bom v uvodu posvetila še izhodiščni hipotezi ter uporabljeni metodologiji.

Drugo poglavje bo namenjeno podajanju vzrokov za nastanek dolžniške krize osemdesetih in devetdesetih let prejšnjega stoletja. Poleg vzrokov bom podala še krajši zgodovinski pregled dolžniške krize, in sicer od samega nastanka le-te pa vse do konca devetdesetih let, ko se kriza začne umirjati. Prav tako se bom v tem poglavju osredotočila na preučevanje Afrike, oziroma bolj natančno, na razvoj dolžniške krize v Pod-saharski Afriki.

V tretjem poglavju se bom ukvarjala z različnimi načini iskanja rešitev za reševanje dolžniške krize. Nekatero izmed rešitev, ki so pomembne za nadaljnji razvoj dolžniške krize, bom tudi na kratko predstavila. V enem izmed podpoglavij tega poglavja se bom podrobneje posvetila pojmu restrukturiranja dolga, katerega bom skušala bolj opredeliti.

Četrto poglavje bo namenjeno eni izmed rešitev dolžniške krize, to je odpisu dolga. V tem poglavju bom govorila o Pobudah za zelo zadolžene revne države. V podpoglavjih se bom podrobneje posvetila posamezni Pobudi, njenim značilnostim, kriterijem in kritikam. Še posebej se bom dotaknila Okrepljene Pobude za zelo zadolžene revne države in njeni oceni, ki jo bom predstavila v enem izmed podpoglavij četrtega poglavja.

Peto poglavje bo posvečeno teoretičnem delu in sicer teoriji o odnosu med dolgom in rastjo. Pri tem poglavju sem imela manjše težave. Teorija govori namreč o odnosu med dolgom in rastjo in ne o odnosu med dolgom in razvojem. Za moje raziskovanje bi bila seveda veliko bolj primerna teorija o odnosu med dolgom in razvojem, vendar le-ta ni dosegljiva, saj gre za preveč široko področje. Kljub temu sem se odločila uporabiti teorijo o odnosu med dolgom in rastjo, saj je rast eden izmed najpomembnejših elementov razvoja. Najprej sem bom tako lotila definicij rasti in razvoja, potem pa bom v krajših podpoglavjih predstavila teorijo odnosa med dolgom in rastjo. Prvo podpoglavje bo posvečeno najbolj odmevni in najbolj priznani teoriji dolžniškega previsa, ki zagovarja negativen vpliv dolga na rast. Potem se bom posvetila še ostalim različicam razlage negativnega vpliva dolga na rast. V naslednjem podpoglavju pa bom predstavila še nekaj del, ki ne podpirajo teorije o negativnem vplivu

dolga na rast in Cohenovem mešanem vplivu dolga na rast. Ravno tako bom v tem poglavju na koncu predstavila še Sachsov model razlage odnosa med dolgom in rastjo in kritiko tega. Temu modelu se bom posvetila zaradi velikega vpliva njegovega pristopa k razlagi teorije o odnosu med dolgom in rastjo.

Šesto poglavje bo namenjeno raziskovalnemu delu diplomske naloge. V tem poglavju bom najprej izbrala spremenljivke razvoja, katere bom potem uporabila za raziskavo, ki bo predstavljena v zadnjem delu šestega poglavja. Tukaj se bom dotaknila tudi Milenijskih razvojnih ciljev, ki sem jih uporabila pri izboru spremenljivk razvoja. Potem bom še na kratko predstavila stanje izbranih spremenljivk razvoja v Pod-saharski Afriki. Podpoglavje o Strategijah za zmanjševanje revščine pa bo podalo analizo primarnih virov, in sicer dokumentov dveh izbranih držav – Burkin Faso in Ugande. Zadnje podpoglavje bo v celoti namenjeno predstavitvi in analizi izbranih spremenljivk razvoja za obe izbrani državi pred in po prejemu odpisa dolga.

V sedmem poglavju bom v zaključku predstavila ugotovitve, pridobljene po izpeljani raziskavi. Z argumenti bom skušala potrditi svojo hipotezo. Ravno tako bom v zaključku predstavila še svoje rešitve za doseganje razvoja afriških držav. Zadnje osmo poglavje pa bo namenjeno pregledu uporabljene literature.

2. DOLŽNIŠKA KRIZA DRŽAV V RAZVOJU

Obstoj zelo zadolženih revnih držav (ZZRD) je zagotovo eden izmed osrednjih strukturnih problemov sodobnega časa. Večina teh držav, ki v procesu globalizacije in ekonomskega prilagajanja ni našla primernih spodbud za razvoj, leži na afriškem kontinentu. Vzroki za takšno stanje so kompleksni in globoko zakoreninjeni. Gautam (2003: 10) izpostavlja naslednje: omejen dostop do mednarodnega trga zasebnega kapitala, politike razvitega sveta, odvisnost revnih držav od izvoza primarnih dobrin, vzorci mednarodne menjave, nezadovoljivi učinki ekonomskih reform, neugodno investicijsko okolje, podkupljiva in nasilna vlada, vojne ter porušena fizična in socialna infrastruktura teh držav.

Slabo makro- in mikroekonomsko upravljanje držav v razvoju (DVR) je prispevalo k poglobljanju gospodarskih in finančnih kriz. V okviru te naloge pa velja posebej izpostaviti dolžniško krizo. Dolžniška kriza je kriza, v kateri država ni več sposobna obnavljati starih

kreditov in/ali zagotavljati svežih sredstev. Zato je država prisiljena bodisi v razglasitev moratorija na odplačevanje kreditov tujini bodisi v koordinirano reševanje problema s tujimi upniki, in to v obliki prestrukturiranja dolžniških obveznosti¹ (Mrak 2002: 574).

Vzroki za dolžniško krizo ZZRD so predmet mnogih teoretičnih razprav. Zagotovo krivde ni mogoče pripisati le enemu dejavniku. Težko pa je tudi ugotoviti, kateri izmed dejavnikov nosi največjo odgovornost in težo. Z zagotovostjo pa lahko zamerke dolžniške krize ZZRD postavimo že v pozna sedemdeseta leta preteklega stoletja, ko so zaradi trhljih gospodarsko-političnih temeljev in sklopa zunanjih zgodovinskih okoliščin pričela počasi upadati gospodarstva delov Afrike, Azije in Latinske Amerike (Čede 2004: 9). Ta ozemlja še danes pesti visoka stopnja revščine ter finančna odvisnost od zunanjega sveta.

2.1 Vzroki

Geda (2001: 1) vznik dolžniške krize vidi v dvigu javne potrošnje v DVR, ki je sledila zvišanim cenam primarnih dobrin v zgodnjih sedemdesetih letih, naftnima šokoma iz obdobja 1973–74 ter 1978–80 in njunim posledicam (razpršitev petro-dolarjev, recesija industrijskih držav in posledični padec cen primarnega blaga ter rast svetovnih realnih obrestnih mer). Adedeji (1985: 60) k tovrstni kavzalnosti, ki se osredotoča predvsem na zunanje dejavnike dodaja še notranje vzroke: politika pretirane odvisnosti od zunanjih virov pri financiranju razvoja; slabo ekonomsko upravljanje, združeno z napačno uporabo virov in razsipavanje s sredstvi javnih skladov; nezmožnost optimalnega izkoristka sredstev pridobljenih s kreditiranjem, ki bi privedla do presežka, kateri bi omogočal odplačevanje kredita in kritje stroškov kredita; slaba (v veliko primerih lahko govorimo tudi o odsotnosti) povezava med fiskalno in monetarno politiko na eni strani ter izkoristkom razvojnih virov na drugi strani; neprimernost politik in institucij pri kontroliranju ter servisiranju kreditov; pomanjkanje izobraženega kadra za vodenje politik.

Omenjenim faktorjem vpliva, ki so prispevali k hitri rasti zunanjega dolga in posledičnem razvoju dolžniške krize, lahko dodamo še celo vrsto drugih. Skupina raziskovalcev Mednarodnega denarnega sklada (MDS) dodaja, poleg slabih pogojev menjave in neugodnih klimatskih razmer, še neustrezne politike makroekonomskega prilagajanja in strukturnih reform, namenjene obrambi proti zunanjim šokom; slabo načrtovane politike kreditiranja in

¹ Glej stran 22.

restrukturiranja zunanjih dolgov; slabo upravljanje z dolgovi; ter politične faktorje, kot so civilne vojne in socialni upori (Brooks in drugi 1998: 3–6). Skupina raziskovalcev govori tudi o skorumpiranosti vlad, predvsem afriških držav. Po njihovih besedah so bili skorumpirani afriški voditelji pogosto deležni kompenzacijskega financiranja s strani vodilnih sil hladne vojne za svojo lojalnost (Richards in drugi 2003: 304). Poleg korupcije Kiss (1991: 19) vidi razloge za dolžniško krizo afriških držav še v prekomernem trošenju za oboroževanje vojske in v birokraciji. Afriške države so namreč od kolonizatorjev podedovale zelo močno birokratsko državo. Vsi ti vzroki so v večji ali manjši meri vplivali na nastanek ZZRD.

2.2 Razvojne teorije

V tem kontekstu je potrebno prikazati še razvojne teorije, katerih namen je razložiti zakaj in kako prihaja do nerazvitosti. Za mojo diplomsko nalogo pa bodo zanimive samo tiste teorije, ki govorijo o možnih vzrokih za izbruh dolžniške krize. Do danes se je razvilo pet glavnih razvojnih teorij. Po koncu druge svetovne vojne pa nekako do šestdesetih let je prevladovala teorija linearnih faz rasti. Najbolj znana razlaga teorije linearnih faz rasti, ki je prav tako tudi najpomembnejša za mojo diplomsko nalogo, je t. i. Harrod-Domarjev model rasti. Ta teorija pravi, da mora vsako gospodarstvo prihraniti del narodnega dohodka, da bi z investiranjem lahko nadomestilo porabljene kapitalne dobrine. Če želi gospodarstvo rasti, mora prihraniti še več (Loehr in Powelson 1981: 7). V tem modelu rasti obstaja direktna zveza med narodnim dohodkom in kapitalom. Ta zveza se imenuje kapitalni količnik, ki nam pove, koliko enot kapitala je potrebno za proizvodnjo ene enote narodnega kapitala. Stopnja rasti narodnega dohodka je tako odvisna od stopnje kapitala in omenjenega kapitalnega količnika (Todaro in Smith 2006: 105). Da bi raslo, mora gospodarstvo zato prihraniti in investirati določen del narodnega dohodka. Več kot je gospodarstvo sposobno varčevati in investirati, večja bo gospodarska rast. Glavna ovira hitrejšemu razvoju v tem modelu je nizka stopnja formiranja kapitala v mnogih manj razvitih državah. Tu pa nato pride v igro tuji kapital v obliki kreditov, tujih investicij ali pomoči, ki lahko dopolni majhno domače varčevanje (Rojec in Bučar 2004: 55–57).

Prav tako je zelo pomembna neoklasična teorija. Za neoklasično teorijo je trg osrednja struktura, ki organizira ekonomsko dejavnost ter nagrajuje učinkovitost gospodarskih subjektov. Trgi, ki so popolnoma konkurenčni, pa vodijo do optimalnih rezultatov. Neoklasična teorija poudarja pomen privatnega lastništva, učinkovitost prostega delovanja tržnih sil in politiko minimalne državne intervencije. Neoklasiki zagovarjajo svobodno

trgovino, od katere imajo vse države korist, če se usmerijo v proizvodnjo produktov, na osnovi katerih se pridobi primerjalna prednost (Thomas 1994: 74–76). Vzroke za nerazvitost DVR vidijo neoklasiki v državah samih, in sicer: neustrezna alokacija sredstev zaradi nepravilnih cenovnih politik, premalo ekonomskih spodbud za investiranje, premočna intervencija države in koruptivnost ter neučinkovitost državnih uradnikov. Če želijo DVR doseči razvoj morajo po mnenju neoklasikov odpreti domače gospodarstvo, zmanjšati državno planiranje, javno lastništvo ter nadzor in intervencijo države v gospodarstvo (Todaro 2000: 95).

2.3 Zgodovinski pregled

V šestdesetih letih so sredstva mednarodnih finančnih trgov uporabljale skoraj izključno industrijsko razvite države. V letih 1973 in 1974, ko pride do nižje stopnje gospodarske aktivnosti in ogromnega priliva kapitala zaradi zvišanja cene nafte, pa se to povpraševanje s strani industrijskih držav močno zniža. To privede do povečanja likvidnosti bančnega sektorja (Mrak 2002: 583). Ker so bile industrijsko razvite države v recesiji, začnejo banke pospešeno iskati nove možnosti za plasiranje svojih odvečnih sredstev v DVR, ki so v začetku sedemdesetih let doživele relativno izboljšanje plačilnobilančnega položaja zaradi visokih letnih stopenj rasti cen primarnih dobrin (IOB Evaluations 2003: 21). Ta rast je spodbudila vlade DVR, da so vlagale velike vsote denarja v razvojne projekte kot na primer v gradnjo cest, gradnjo vodovodnega sistema, spodbujanje kmetijske dejavnosti, razvoj lokalnih industrijskih kapacitet (UN 1990: 9). K velikem interesu komercialnih bank za kreditiranje DVR sta poleg že omenjenega vzroka prispevala še povečana konkurenca med bankami ter inovacije na mednarodnih finančnih trgih (tukaj gre zlasti za sindicirane kredite, ki so bankam omogočili večjo geografsko razpršitev tveganj) (Mrak 2002: 583).

Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let pride na mednarodnih finančnih trgih do korenitih sprememb. Obnovljena gospodarska aktivnost v industrijsko razvitih državah privede do povečanja povpraševanje po bančnih kreditih subjektov iz teh držav. Med letoma 1978–1979 pride do ponovnega naftnega šoka. Temu dogodku tokrat sledi popolnoma drugačna reakcija industrijsko razvitih držav. Ker je Združene države Amerike (ZDA) in Veliko Britanijo veliko bolj skrbela inflacija kakor padec povpraševanja po bančnih kreditih, se državi na situacijo odzoveta s tesno monetarno politiko, ki povzroči dvig obrestnih mer (IOB Evaluations 2003: 22). Tako sebično dejanje dveh takrat najrazvitejših industrijskih držav, privede do svetovne recesije, ki se je posledično kazala v zmanjšanem obsegu

povpraševanja po produktih DVR ter sočasnem znižanju njihovih cen. DVR se znajdejo pred situacijo, kjer se morajo sočasno kosati z višjimi cenami nafte, višjimi obrestnimi merami ter nižjimi cenami za svoje produkte (*ibid.*).

V Latinski Ameriki so bile višje obrestne mere glavni razlog za vse hitrejšo rast dolga. V Afriki, kjer je osnovni vir posojil v glavnem prihajal s strani vlad industrijsko razvitih držav, pa so bili glavni vzrok čedalje višjemu dolgu predvsem slabi pogoji trgovanja. Ne zadostno domače varčevanje ter velika potrošnja sta povzročila primanjkljaj v domačem proračunu, ki je zahteval čedalje višjo stopnjo zunanjega financiranja (Gautam 2003: 5). Zaradi vseh omenjenih faktorjev se je v letih 1981 in 1982 povečal delež kreditov, odobrenim DVR v sklopu restrukturiranja njihovih zunanjih obveznosti, to je v sklopu izvajanja programov ekonomske stabilizacije, ki so jih države izvajale v sodelovanju z MDS (IOB Evaluations 2003: 22). Države so si tako izposojale še naprej, namesto da bi z ustreznimi politikami zmanjševale odvisnost od zunanjih virov sredstev. Zaradi slabega upravljanja javnega sektorja je prišlo do neučinkovite porazdelitve pridobljenih sredstev. Na obeh kontinentih se je tako situacija konec sedemdesetih in začetek osemdesetih let naglo poslabšala, saj od tega trenutka naprej lahko začnemo govoriti o ZZRD.

Tabela 2.3.1: Podatki o zadolženosti DVR

V milijardah dolarjev	1970	1980	1990	1997	1998
Celotni dolg (1+2+3)	-	58,3	188,6	198,9	205,7
(1) Dolgoročni dolg	5,9	46,6	157,9	164,3	170,5
Javni dolg in javno garantirani dolg	5,7	42,9	153,1	160	164,7
Privatni negarantirani dolg	0,2	3,7	4,8	4,3	4,6
(2) Dolg od MDS	0,1	3,3	6,8	7,6	7,8
(3) Kratkoročni dolg	-	8,4	24	27	28

Vir: Global Development Finance 1999: 188–189.

V devetdesetih letih so bile krize zaradi povečane mobilnosti kapitala še bolj pogoste kot so bile v prejšnjem desetletju. Krize v osemdesetih letih so imele izvor predvsem v tekočem delu plačilne bilance in so bile torej posledica slabosti v ekonomskih politikah držav ter zunanjih šokov. Krize devetdesetih let pa so predvsem krize finančno-kapitalskih delov plačilnih bilanc. Zato govorimo o teh krizah kot o finančnih krizah. Do izbruha finančnih kriz v devetdesetih letih pride prvotno zaradi izgube zaupanja tujih kreditorjev/investitorjev v državo. Ta pojav pa običajno povzroči nenadne odtokove kapitala iz države ter prekinitve dostopa države in njenih subjektov do svežih finančnih sredstev (Mrak 2002: 605).

Tabela 2.3.2: Dolžniška bremena DVR med leti 1970 in 1990

	1970	1975	1980	1985	1990
Zunanji dolg	68,4	180,0	635,8	949,0	1.182,3
- od tega Afrika (v milijardah dolarjev)	- /	- 14,9	- 55,6	- 64,7	- 283,3
Znesek posameznega dolžniškega obroka²	11,0	25,8	102,4	128,0	140,5
- od tega Afrika (v milijardah dolarjev)	- /	- 1,3	- 4,1	- 27,6	- 31,1
Delež dolga glede na izvoz³	99,4	76,4	81,9	154,5	178,6
- od tega Afrika	- /	- /	- 92,5	- 189,0	- 230,7
Delež odplačanega dolga (% izvoza)⁴	13,5	9,5	13,2	20,9	9,4
- od tega Afrika	- 5,7	- /	- 14,4	- 27,6	- 11,3
Delež dolga glede na odstotek BDP	13,3	15,4	24,4	36,4	37,8
- od tega Afrika	- 20,9	- /	- 28,3	- 46,6	- 61,4

Vir: Todaro in Smith 2006: 676.

Finančne krize devetdesetih let v manj razvitih državah imajo številne skupne značilnosti:

- pred izbruhom krize beležen visok neto pritok kapitala, posledica tega je bilo povečanje zadolženosti;
- slabo upravljanje z dolgom;
- ranljivost režimov deviznega tečaja ter s tem povezani trendi primanjkljaja v tekočem delu plačilne bilance;
- slabosti v finančnem sektorju;

² Vsa odplačila tako obresti na glavnico kot amortizacija odplačil na dolgoročni dolg

³ Izvoz dobrin in storitev.

⁴ Gre za izvoz dobrin in storitev izključujoč odplačila MDS.

- politični dogodki, predvsem politična nestabilnost in
- pomanjkanje informacij, ki bi tujim kreditorjem/investitorjem omogočale celovit vpogled v ekonomsko-finančni položaj (Mrak 2002: 626–628).

Iz študije MDS, ki je preučevala finančne krize v DVR in v industrijsko razvitih državah v času med leti 1975–1997, je moč ugotoviti, da je bila pogostost kriz v DVR v tem obdobju vsaj dvakrat večja kot v industrijsko razvitih državah. Razloge, zaradi katerih so finančne krize v DVR pogostejše, je treba iskati v dejstvu, da so te države slabše usposobljene za upravljanje s tveganji, ki jih prinašajo obilni pritoki kapitala (*ibid.* 635).

2.4 Geneza in narava dolžniške krize v Afriki

Afrika je od 15. stoletja dalje kolonialni kontinent z gospodarstvom, ki temelji na kmetijstvu in trgovini, saj so kolonialne sile industrializacijo praktično prepovedale. Zato se v Afriki srečamo z nerazvito oziroma samo enostransko razvito strukturo ekonomije (Ki-Zerbo 1983: 648). To velja za vsa področja gospodarstva, celo za strukturo zunanje trgovine. Proizvodna in izvozna struktura je večinoma tradicionalna. Prevladujejo primarni proizvodi, ki so na svetovnem trgu izpostavljeni stalnim fluktacijam in padanju cen. Tako so dohodki od izvoza le-teh proizvodov negotovi. Poleg enostransko razvite strukture gospodarstva se Afrika sooča tudi s problemi pomanjkanja visoke tehnologije, razcepljenosti ter predvsem majhnosti trga, navezanosti in odvisnosti na bivše kolonizatorje. Kolonializem je pustil Afriki neizbrisen pečat z vsiljevanjem tujih modelov, spreminjanjem načina proizvodnje, družbene strukture ter odstranjevanjem dejavnikov tradicionalne družbene in politične stabilnosti (Južnič 1980: 111). Pozno osamosvajanje afriškega kontinenta ter umetno tvorjenje afriških držav s strani Evropejcev je prav tako tudi pustilo hude posledice, ki so še danes razvidne v problematični politični situaciji Afrike.

Analiza gospodarskih kriz afriškega kontinenta, kjer se nahaja velika večina vseh ZZRD, prinaša tri možne razlage za današnje stanje:

1. Bergovo poročilo (*An Agenda for Action*), katerega 1981. leta izda Svetovna banka (SB), pripisuje glavne razloge za težave afriških držav nerazvitim človeškim virom, politični nestabilnosti, težavam pri restrukturiranju kolonialnih institucij, tradicionalno slabi gospodarski strukturi in zunanji klimi ter visoki rasti prebivalstva. Plačilnobilančne težave revnih držav po ocenah SB primarno ne izhajajo iz poslabšanih pogojev menjave (strukturne spremembe v svetovni trgovini, klimatske

katastrofe in politične nestabilnosti, kmetijske subvencije industrijskih držav). Razloge je po njihovem mnenju treba iskati v padcu izvoznih proizvodov, za kar so zaradi omejenosti izvozne baze na kmetijske izdelke, hitre rasti prebivalstva in potrošnje domačih virov ter nefleksibilnosti gospodarstev, odgovorne DVR same (Geda 2001: 2–3).

2. Ekonomska komisija Združenih narodov (ZN) za Afriko (sedaj Komisija) je v dokumentu *African Alternative Framework to Structural Adjustment Programmes for Socio-Economic Recovery and Transformation*⁵ za razliko od Bergovega poročila glavno krivdo za krizo pripisala slabemu stanju v ekonomski ter socialni infrastrukturi, nezadostnim raziskovalnim kapacitetam in tehnološkemu znanju za razvoj. Komisija vidi vzroke za naraščanje inflacije, zunanjega dolga, neravnotežja plačilne bilance ter nestabilnega izvoza predvsem v strukturni nerazvitosti, neustreznem socialno-političnem okolju in presežni odvisnosti države od izvoznega sektorja (*ibid.* 3–4).
3. Tretja razlaga predstavlja alternativo prejšnjima pristopoma, od katerih se loči po pojasnjevanju in razumevanju pomena krize. Ta pristop razvijajo akademiki marksistične smeri, ki vidijo v krizi sistemsko uničenje kontinenta in nadaljevanje globalnega procesa polarizacije. Vzroki krize po njihovem mnenju izhajajo iz globalne krize kapitalizma ter dolgoročnega učinka imperializma, ki se kaže kot ekonomska odvisnost (*ibid.* 5).

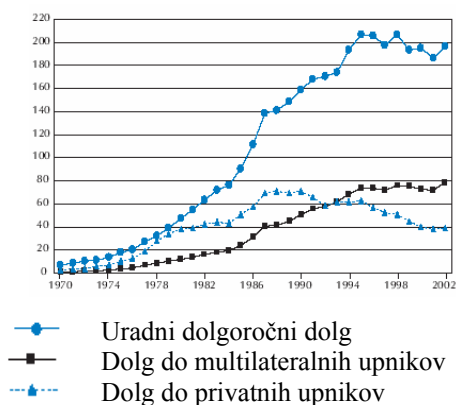
V primerjavi z ostalimi DVR, ki so dolgovale denar predvsem komercialnim bankam, so se afriške države zadolževale večinoma pri multilateralnih finančnih institucijah (SB, MDS) ali regionalnih razvojnih bankah (Afriška razvojna banka) in uradnih bilateralnih upnikih⁶ (Pariški klub, Londonski klub) (Sharma in Kumar 2002: 45). Take vrste krediti so bili dogovorjeni neposredno s strani samih vlad industrijsko razvitih držav (ZDA, Francija, Japonska) in njihovih izvozno kreditnih agencijah (Daseking in Powell 1999: 4). Tako je 1995. leta bilo več kot tri četrtine afriškega javnega dolga uradno bilateralnega in ne komercialnega (UN Conference on Trade and Development 2004: 5).

⁵ Dokument je bil oblikovan na zasedanju Ekonomske komisije ZN za Afriko v Addis Ababi leta 1989 kot alternativa programom SB in MDS (UN Economic Commission for Africa 1989). Dokument je dostopen na http://www.uneca.org/eca_resources/Publications/ESPD/old/aaf_sap.pdf. Istega leta je bil dokument predstavljen na zasedanju Generalne skupščine ZN, kjer so ga podprle vse države razen ZDA (Wright 1990).

⁶ Glej stran 23.

Graf 2.4.1: Dolg afriškega kontinenta v obdobju med leti 1970 in 2002

Milijarde dolarjev

Vir: UN Conference on Trade and Development 2004: 7.

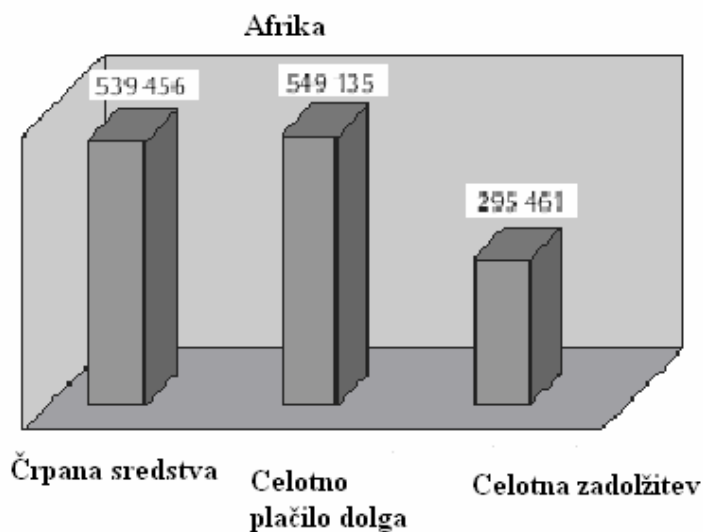
Afriški zunanji dolg se je med leti 1970 in 1999 močno povečal. Leta 1970 so afriške države dolgovale slabih 11 milijard dolarjev. V začetku osemdesetih let pa so že omenjeni zunanji šoki, predvsem oba naftna šoka in slabi pogoji trgovanja, vplivali na močan ter hiter porast zunanjega dolga in sicer na celih 120 milijard dolarjev. V obdobju strukturnega prilagajanja v osemdesetih in začetku devetdesetih let doživi Afrika še znatnejši porast zunanjega dolga, ki leta 1995 doživi svoj vrhunec pri neverjetnih 340 milijard dolarjev. Med istim obdobjem narastejo tudi obveznosti servisiranja dolga – iz 3,5 milijard na 26 milijard dolarjev (*ibid.* 5).

Podrobna analiza razkriva vzroke, ki so vplivali na tako naglo poslabšanje situacije konec osemdesetih in začetek devetdesetih let. Ker države niso bile več zmožne servisirati zaostalih obveznosti ob pravem času, so problem reševale s ponovnim zadolževanjem predvsem pri multilateralnih institucijah in bilateralnih upnikih. Leta 1995 je zaostanek odplačil prvotnih obveznosti dolga presegel celih 41 milijard dolarjev. Večina tega zaostanka je imela korenine ravno na afriškem kontinentu in sicer v Pod-saharski Afriki (*ibid.* 55).

V tem času se začnejo tudi izvajati prvi programi ekonomskih reform v okviru strukturnega prilagajanja. Multilateralne institucije in bilateralni upniki so verjeli in zaupali v te programe, zato so mirne vesti še naprej ponujali svoje kredite, katerih število med leti 1980 in 1995 dramatično naraste za okroglih 200 % (*ibid.* 56). Omenjeni programi, ki naj bi prinesli rast in razvoj v afriških državah, pa ne privedejo do močno zelenih in pričakovanih rezultatov. Zgodi se ravno nasprotno. Situacija na afriškem kontinentu se namreč močno poslabša.

Bežna analiza statistik afriškega dolga nam razkrije podatek, da je afriški kontinent prejel okrog 540 milijard dolarjev sredstev, pridobljenih s kreditiranjem ter odplačal okrog 550 milijard dolarjev dolžniških obveznosti skupaj z obrestmi v obdobju med leti 1970 in 2002. Kljub temu pa Afriki ostaja še nesrečnih 295 milijard dolarjev neporavnanih dolžniških obveznosti (*ibid.* 56–57). Breme dolga predstavlja za Afriko preveliko oviro, katero črni kontinent do danes še ni uspel premagati.

Graf 2.4.2: Afriški zunanji dolg v obdobju med leti 1970 in 2002 (milijoni dolarjev)

Vir: UN Conference on Trade and Development 2004: 10.

3. STRATEGIJE REŠEVANJA DOLŽNIŠKE KRIZE DRŽAV V RAZVOJU

Odzivi na razvoj problema visoke zadolženosti DVR so se skozi zgodovino močno spreminjali. Prvotno so kreditorji verjeli, da je problem ZZRD le začasen in je posledica začasnih likvidnostnih težav teh držav. Zato je problem dolžniške krize postal predmet resnih razprav in dejanj šele po drugem naftnem šoku med letoma 1978–1979. Sprva so bila ta dejanja v obliki enkratnih ukrepov, kasneje pa znotraj načrtovanih odpisov dolžniških obveznosti (Easterly 2002: 1678). Konec osemdesetih let sta prevladovali dve glavni komponenti reševanja dolžniške krize: prva je bila usmerjena v prilagajanje zunanjega sektorja ter povrnitev solventnosti gospodarstev zadolženih držav, druga pa je vključevala črpanje novih sredstev iz mednarodne skupnosti donatorjev/kreditorjev in pogajanja o restrukturiranju dolga v okviru Londonskega in Pariškega kluba (Hjertholm 2001: 8–9).

Dolžniške olajšave za reševanje dolžniške krize so bile prvič omenjene že leta 1969 v

Pearsonovem poročilu (Raffer 2001: 1). Vendar pa vse do leta 1989 lahko govorimo o obdobju različnih odzivov kreditorjev. Večina izmed njih se ni zavedala razsežnosti krize in so problem zadolženih držav skušali reševati s sporazumi o restrukturiranju dolžniških obveznosti (kreditorji Pariškega kluba), zagotavljanjem svežih posojil (multilateralne institucije in izvozno-kreditne agencije) in umikom finančnih sredstev (zasebni kreditorji) (Daseking in Powell 1999: 4–5).

3.1 Bakerjev plan

V tem kontekstu je potrebno omeniti Bakerjev plan iz leta 1985. James A. Baker, ameriški finančni minister je oktobra 1985 na letni skupščini MDS in SB predstavil svoj program za dolgove DVR. Cilj programa je bil prinesiti novosti in dolgotrajne rešitve v procesih reševanja dolžniške krize s pomočjo plačilnobilančnega prilagajanja, ki bo državam dolžnicam omogočalo servisiranje dolgov v pogojih gospodarske rasti (Johnston 1985: 15). Vendar je program, imenovan tudi »program za trajno rast«, doživel velik neuspeh, saj je šlo le za koncept restrukturiranja dolgov, s to razliko, da je bil program mišljen kot stimulans za izvajanje razvojno strukturnih reform (Arslanalp in Henry 2003: 6). Bakerjev plan ni ponudil prave rešitve, tako da so DVR nadaljevale s povečevanjem zunanje zadolženosti, ki je vodilo v večanje gospodarskih problemov.

3.2 Bradyjeva pobuda in obdobje po njej

Problemi zadolženosti srednje razvitih držav v razvoju so bili leta 1992 rešeni s pomočjo Bradyjeve pobude (*ibid.* 2). Bradyjeva pobuda iz leta 1989 okrepi Bakerjev plan z elementom zmanjšane zunanje zadolženosti. Z Bradyjevo pobudo naj bi se pospešilo zmanjšanje servisiranja dolga na prostovoljni osnovi in ob hkratnem priznanju, da je neprekinjeno posojanje potrebno (*ibid.* 3). Pobuda je aktivno vključevala tudi mednarodne finančne institucije kot sta MDS in SB, ki so izvajale posebne programe, na osnovi katerih so lahko dolžniškim državam odobravale kredite, ki so bili v celoti ali delno uporabljeni za zmanjševanja obsega zadolženosti (Mrak 2002: 602). Toda Bradyjeva pobuda je bil podobno kot Bakerjev plan prioritarno usmerjena k razvitejšim državam v razvoju, ki so bile zadolžene predvsem pri komercialnih bankah. Kljub temu Bradyjeva pobuda uspe rešiti problem zadolženosti do komercialnih bank tudi nekaterim DVR. Seveda pa moramo vedeti, da je bil obseg zadolženosti DVR do komercialnih bank zelo majhen (*ibid.*).

Osnovno načelo Bradyjeve pobude, to je nujnost zmanjševanja obsega zadolženosti, je bilo

sočasno sprejeto tudi za reševanje dolžniških problemov v okviru bilateralnih upnikov, in sicer Pariškega kluba. V tem kontekstu so vlade držav upnic kontinuirano izboljševale pogoje za restrukturiranje bilateralnega javnega dolga (Mrak 2002: 603). Junija 1987. leta so se tako vlade držav upnic na vrhu G7 v Benetkah zavezale k vnosu koncesijskih dolgov v proces reprogramiranja. Poleg predloga za reprogramiranje dolgov pod koncesijskimi pogoji je bil na vrhu v Benetkah predstavljen tudi razširjen mehanizem MDS za strukturno prilagajanje imenovan ESAF⁷. Istega leta SB oblikuje svoj program in sicer t. i. Posebni program pomoči za pomoč revnim afriškim državam (Powell 2000).

V drugi polovici 1988. leta vlade držav upnic na vrhu G7 v Torontu sprejmejo t. i. »pogoje iz Toronta«, ki so eksplicitno omogočali delne odpise javnih bilateralnih dolgov, daljše roke odplačevanja in nižje obrestne mere. S temi pogoji so predvideli 33 % zmanjšanje neto sedanje vrednosti upravičenega dolga (Easterly 2002: 1678). Ti pogoji pa so bili potem leta 1991 še dodatno izboljšani s t. i. »okrepljenimi pogoji iz Toronta«, vendar kljub temu rezultatov ni bilo. Pogoji iz Toronta niso dosegli zelenega cilja tj. preprečevanje kopičenja zunanjega dolga DVR (Daseking in Powell 1999, 9–10). V težnji, da bi se odpravile pomanjkljivosti predhodnih pogojev iz Toronta, so bili leta 1990 predstavljeni t. i. pogoji iz Trinidada, ki so predvideli tri načine zmanjševanja zunanjega dolga, in sicer: dvo-tretjinsko zmanjšanje sedanje vrednosti zunanjega dolga, enkratno obravnavanje celotnega zunanjega dolga zadolžene države ter postopno naraščanje obrokov odplačevanja (*ibid.* 10).

Osnovna logika pogojev iz Trinidada je bila sprejeta na vrhu v Londonu leto kasneje, kjer je bil sklenjen dogovor o 50 % odpisu upravičenega zunanjega dolga. Pogoji iz Londona so vsebovali možnost, da se je restrukturiranje celotne zaloge dolga po določenem obdobju (običajno je to obdobje trajalo tri leta) izvajanja uspešnih ekonomskih politik povečalo (Abrego in Ross 2001: 10). Šele na vrhu v Neaplju 1994. leta je bil znotraj Pariškega kluba sklenjen dogovor o potrditvi tega povečanja do 67 % odpisa upravičenega zunanjega dolga. Upravičenost do Neapeljskih pogojev je bila določena za vsako državo posebej, upoštevali so tudi preteklo sodelovanje države s Pariškim klubom in MDS (Powell 2000). Država je morala biti visoko zadolžena in imeti zelo nizek BDP na prebivalca tj. 755 dolarjev ali manj. Prav tako je smela država prejemati pomoč samo s strani MDS. Med leti 1991 in 1999 je bilo tako

⁷MDS je s pomočjo ESAF programa skušal pomagati DVR pri reševanju strukturnih in makroekonomskih problemov, da bi se omogočila vzdržljiva gospodarska rast in stabilnost plačilno bilančnega ravnotežja (Andrews in drugi 1999).

v okviru Londonskih in Neapeljskih pogojev sklenjenih 60 pogodb za restrukturiranje dolga (*ibid.*). Dve leti kasneje, leta 1996, se države upnice zopet sestanejo, tokrat v Lyonu, kjer sklenejo dogovor o do 80 % zmanjšanju zunanjega dolga ter uvedbi dolžniških olajšav na multilateralne dogovore, ki so bili do tedaj izključeni iz procesov restrukturiranja (Abrego in Ross 2001: 10).

Številne države so izrabile možnosti restrukturiranja svojih dolžniških obveznosti po omenjenih pogojih. Kljub temu pa mnogim od njih, predvsem tistim najmanj razvitim, s tem ni uspelo rešiti svojega problema visoke zadolženosti (Mrak 2002: 603). Leta 1996 MDS in SB skupaj pripravita celovit koncept reševanja problemov zadolženosti najmanj razvitih držav v razvoju, imenovan Pobuda za pomoč ZZRD (sedaj Pobuda). Osnovna logika te Pobude je pomagati ZZRD pri zagotavljanju finančnih sredstev, potrebnih za doseganje vzdržne ravni njihove obremenjenosti z zunanjim dolgom (Bigsten in drugi 2001: 1). Zaradi nezadovoljivih rezultatov pa je bila Pobuda na vrhu G7 v Kölnu leta 1999 preoblikovana. Na Kölnskem vrhu se sodelujoči zavežejo k do 90 % odpisu upravičenega zunanjega dolga (Gunter 2003: 4). Naslednje poglavje podaja podrobnejšo analizo Pobude. Preden pa se lotim novega poglavja, bom v naslednjem podpoglavju širše predstavila osnovni mehanizem sporazumnega reševanja dolžniških problemov – restrukturiranje dolga, ki sem ga v okviru svojega diplomskega dela že večkrat omenila. V zadnjem podpoglavju pa bom nekaj vrstic posvetila še instrumentu tržnega načina reševanja problema dolgov DVR, ki so ga začele uvajati komercialne banke v začetku osemdesetih let.

3.3 Restrukturiranje dolgov

Restrukturiranje zunanjih dolgov vključuje tako reprogramiranje dolgov oziroma časovno prerazporeditev dospelja obveznosti za najete kredite kot tudi refinanciranje dolgov oziroma spreminjanje dospelih in bodočih obveznosti servisiranja dolgov v nove srednje ročne kredite⁸. Za obe vrsti restrukturiranja dolgov je osnovna značilnost kratkoročno olajšanje zunanje likvidnostnega položaja držav s plačilnobilančnimi težavami (Mrak 1987: 321). Vse do leta 1974 je bilo značilno restrukturiranje predvsem t. i. »javnega« dolga, to je kreditov, ki so jih odobrile oziroma so zanjo dale garancijo vlade držav kreditoric ali pa njihove finančne institucije. V obdobju po prvem naftnem šoku pa je prišlo do bistveno večjega obsega kreditiranja DVR s strani komercialnih bank. S tem se je povečala tudi potreba po vključevanju komercialnih bank v proces restrukturiranja zunanjih dolgov DVR. Tako so bili

⁸ Srednjeročni dolg je dolg do tujine z odplačilno dobo eno leto in več (Mrak 2002: 580).

v obdobju od leta 1975 do 1980 prvič restrukturirani tudi »privatni« dolgovi (World Development Report 1985: 28).

Pri restrukturiranju zunanjih dolgov gre za multilateralni pristop, saj je zunanji dolg posamezne države običajno nastal z zadolževanjem pri relativno velikem številu upnikov iz različnih skupin kreditorjev: vlade držav upnic direktno ali posredno preko izvoznih kreditnih agencij, komercialne banke in multilateralne finančne institucije. Zato so tudi zahteve za restrukturiranje dolgov običajno naslovljene na vse tiste kreditorje, ki imajo pomembnejše terjatve do države dolžnice. Kreditorji so zainteresirani za multilateralni pristop, saj vsem vključenim upnikom zagotavlja relativno izenačeno obravnavo njihovih terjatev (Mrak 2002: 589–590).

Pomembno vlogo pri restrukturiranju »javnega« dolga so imele neformalno ustanovljene skupine držav upnic: Pariški klub, Haški klub, Londonski klub. Od vseh klubov je najbolj znan in uporabljen Pariški klub. Glavne značilnosti pogajanj o restrukturiranju »javnih« dolgov v okviru Pariškega kluba so naslednje:

- predmet pogajanj je izključno restrukturiranje »javnega« dolga,
- pri pogajanjih lahko sodelujejo predstavniki vlad držav upnic (največkrat od 10 do 15 držav upnic) in predstavniki države, katere dolg je predmet restrukturiranja; predstavniki mednarodnih organizacij (MDS, SB, OECD) imajo status opazovalca,
- predpogoj za začetek pogajanj je, da dolžniška država sklene z MDS sporazum o izvajanju programa gospodarske stabilizacije; s tem programom se konkretizira način plačilnobilančnega prilagajanja in zunanjega financiranja kot osnovni način za odpravo ravnotežja v plačilni bilanci države dolžnice,
- pogajanja so zaključena ob podpisu splošnega sporazuma (*agreed minutes*) v katerem so opredeljeni splošni principi restrukturiranja, ki naj bi se jih vlade upnikov podpisnic sporazuma držale pri podpisovanju bilateralnih sporazumov o restrukturiranju dolgov; šele z bilateralnimi sporazumi, ki jih država dolžnica podpiše z vsakim kreditorjem, se zaključi proces restrukturiranja dolgov in šele tedaj je popolnoma jasno, kakšni so pogoji, pod katerimi je bilo restrukturiranje izvedeno (Mrak 1987: 204–206).

3.4 Kupoprodaja dolgov

Zaradi pomembne vloge pri reševanju dolžniške krize, ki so jih igrale komercialne banke, se bom v naslednjem podpoglavju osredotočila na njihov odziv na dolžniško krizo. Banke so ob

izbruhu dolžniške krize storile prve korake, da bi zaščitile svoje koristi. Nekatere izmed bank so popolnoma odpisale svoja posojila, druge so oblikovale sklade za delno pokritje tveganih terjatev. Leta 1982 so počasi začele oblikovati majhen »sekundarni trg dolgov«, kjer je bilo možno prodajati tvegane terjatve (Novak 1990: 53). Na »sekundarnem trgu dolgov« so se dolgovi prodajali po tržni ceni, ki je bila nižja od nominalne vrednosti. Obstajata dve različici trgovanja na »sekundarnem trgu dolgov«: zamenjava dolga za drug dolg (*par debt swaps* ali *debt for debt swaps*) in zamenjava dolga za gotovino (*debt for cash swaps*)⁹. Na začetku je novo nastali instrument tržnega načina reševanja dolgov požel malo zanimanja. Zanj so se odločale samo banke z velikimi rezervami, katerih izpostavljenost v dolžniških državah je predstavljala relativno majhen del njihovega portfelja. Kasneje, ko banke začnejo povečevati svoje rezerve, pa se tržišče poveča (Mrak 2002: 598).

4. STRATEGIJA ODPISA DOLGA

Po Friedmanu (1983: 113–114) obstajajo tri oblike odpisa dolga:

1. odpis dolžniških obveznosti,
2. restrukturiranje dolga,
3. refinanciranje dolga.

Vse tri oblike odpisa dolga, ki so se uporabljale do ustanovitve Pobude, so tradicionalni mehanizmi (Daseking in Powell 1999). Ti tradicionalni mehanizmi so sicer zmanjšali dolg do bilateralnih upnikov in komercialnih bank, ne pa tudi dolga do multilateralnih institucij. Leta 1995 je dolg do multilateralnih institucij v Afriki predstavljal četrtno vsega dolgoročnega dolga tega kontinenta (UN Conference on Trade and Development 2004: 14). Ker je dolg do multilateralnih institucij naglo naraščal, je v začetku devetdesetih let mednarodna skupnost, predvsem različne nevladne organizacije (Oxfam, Christian Aid, Drop the Debt, Jubilee 2000 and Cafod), pozvala h konstruktivnemu pristopu pri zmanjševanju dolga DVR. Rešitev sta ponudila MDS in SB, ki sta septembra leta 1996 postavila delovni okvir, ki je nudil pomoč ZZRD pri zmanjševanju zadolženosti na vzdržno raven, imenovan Pobuda (Gunter 2003: 4).

⁹ Oblike trgovanja so bile zelo raznolike: zamenjava dolga v vlaganja (*debt equity swap*) – konvertibilni dolg DVR je odkupljen z namenom vlaganja v domačem podjetju, zamenjava dolga za varstvo narave (*debt for nature swaps*) – z iztržkom zamenjave dolga se financirajo skupine za zaščito okolja ter različni programi za razvoj nacionalnih parkov (Todaro in Smith 2006: 499), zamenjava dolga za solastništvo (*debt conversions in employee stock ownership plans*) – zamenjava dolga za deleže, ko si v podjetju zaposleni pridobijo pravico do udeležbe v kapitalu podjetja, zamenjava dolga za lokalno valuto (*debt for local currency swap*) – centralna banka izda vrednostne papirje v lokalni valuti v zamenjavo za terjatve tujih upnikov, zamenjava dolga za izvoz (*debt for export swaps*), zamenjava posojil za obveznice (*loans for bonds exchange offers*) (Mrak 2002: 600).

4.1 Pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam

Cilj Pobude, ki zahteva sodelovanje vseh kreditorjev, je zmanjšati javni in javno zajamčeni dolg ZZRD na vzdržno raven v najkrajšem možnem obdobju (Dodd 2002: 2). Sredstva namenjena za izvajanje Pobude, so prejemale države, ki so bile nezmožne reševati preveliko zadolženost s pomočjo tradicionalnih mehanizmov za zmanjševanje dolga (Arslanalp in Henry 2006: 5). Zaradi vezanosti olajšav na revne države so bila sredstva tako omejena izključno na države, ki so bile upravičene do posojil iz sklada Mednarodne denarne pomoči (MDP)¹⁰ ter programov MDS (ESAF) in države, ki so izpolnjevale naslednje kriterije:

- BNP na prebivalca 695 dolarjev ali manj (*ibid.* 5);
- nevzdržen dolg (če dolg predstavlja 200–250 % izvoza dobrin in storitev ali 280 % državnih prihodkov¹¹) (*ibid.* 5–6);
- implementacija ekonomskih reform za strukturno prilagajanje in programov za zmanjšanje revščine v okviru MDS in SB (Dagdeviren in Weeks 2001: 3).

4.1.1 Postopek pridobivanja pomoči od Pobude

- Točka odločitve (*decision point*):

Izpolnjevanje vseh kriterijev pomeni, da je država dosegla t. i. točko odločitve (*decision point*). V tej fazi država pridobiva sredstva od bilateralnih in multilateralnih kreditorjev. Po dosegu točke odločitve državo nato čaka triletno obdobje makroekonomskih reform ter programov strukturnega prilagajanja, ki na koncu privedejo do t. i. točke izvršitve (*completion point*) (UN Conference on Trade and Development 2004: 16).

- Točka izvršitve (*completion point*)

V tej fazi se nato MDS in SB na osnovi že izvedene 3 letne analize vzdržnosti dolga odločita o upravičenosti države dolžnice do olajšav. Višina potrebne finančne olajšave se je določala za vsako državo posebej, glede na kazalce gospodarske ranljivosti, kot na primer breme obsega servisiranja in breme domačega dolga, koncentracija izvoznih prihodkov, stopnja mednarodnih rezerv ter vrzel med viri in investicijami (Andrews in drugi 1999). Pri zagotavljanju sredstev so se kreditorji držali načela o enakopravnem deljenju bremena, to je proporcionalno glede na delež dolga, ki jim pripada (UN Conference on Trade and Development 2004: 17).

¹⁰ *International Development Assistance*

¹¹ Dolg lahko merimo z naslednjimi kriteriji: zunanji dolg kot delež BDP, zunanji dolg kot delež deviznih prihodkov od izvoza dobrin in storitev, letni obseg servisiranja dolga kot delež deviznih prihodkov od izvoza dobrin in storitev (*debt service ratio*) in letni obseg servisiranja obresti kot delež deviznih prihodkov od izvoznih dobrin in storitev (Mrak 2002: 581).

Tabela 4.1.1.1: Pomoč v okviru prvotne Pobude

Država	Točka odločitve	Točka izvršitve	Nominalen odpis dolga (milijoni dolarjev)	Delež zmanjšanja dolga (v %)	Vsi kreditorji (milijoni dolarjev)	MDS (milijoni dolarjev)
Uganda	april 1997	april 1998	650	20	347	69
Bolivija	september 1997	september 1998	760	13	448	29
Burkina Faso	september 1997	april 2000	200	14	115	10
Gvajana	december 1997	začetek 1999	410	24	256	35
Slonokoščena obala	marec 1998	marec 2001	800	6	345	23
Mozambik	april 1998	junij 1999	3.700	63	1.716	125
Mali	september 1998	december 1999	250	10	128	14
Skupaj			6.770	20	3.355	305

Vir: Andrews in drugi 1999.

Po triletnem obdobju izvajanja Pobude je postalo jasno, da rezultatov, ki bi omogočili trajni izhod iz ponavljajočega se restrukturiranja dolga, ne bo. Pobuda je namreč zagotavljala premalo sredstev za izvajanje dolžniških olajšav, ki so bile v številnih primerih prepočasne in neučinkovite. Mednarodna skupnost je izražala skrb zaradi omejene pokritosti držav, ki so v okviru Pobude prejemale dolžniške olajšave (*ibid.* 15). Zaskrbljujoče je bilo tudi dejstvo, da so države, kljub prejemanju dolžniških olajšav, še vedno veliko več dajale za servisiranje dolga kot za javno zdravstvo in izobraževanje (Clements in drugi 2005).

V luči slabega uresničevanja Pobude so bili leta 1999 na vrhu G7 v Kölnu predstavljeni številni predlogi za spremembe za hitrejšo in bolj obširno zagotavljanje odpisa dolga ZZRD ter večjo povezanost s programi za zmanjševanje revščine (Dillon 2000). Javni pritisk in veliko nezadovoljstvo nevladnih organizacij¹², akademikov in vlad ZZRD nad slabimi rezultati Pobude so spodbudili nastanek Okrepljene pobude za pomoč ZZRD (sedaj Okrepljena pobuda). Junija 1999. leta se MDS in SB formalno dogovorita za okrepljeno verzijo Pobude s številnimi spremembami, katerih primarni cilj sedaj postane zmanjšanje ravni revščine preko zagotavljanja širšega, hitrejšega in bolj učinkovitega odpisa dolga (Gunter 2003: 4).

¹² Najglasnejše med njimi so bile: Oxfam, Christian Aid, Drop the Debt, Jubilee 2000, Eurodad and Cafod (Dagdeviren in Weeks 2001: 4).

4.2 Okrepljena pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam

Cilji nove Okrepljene pobude so bili predvsem zagotavljanje trajnega izstopa ZZRD iz ponavljajočega procesa restrukturiranja dolgov, dolgoročna gospodarska rast ter po novem tudi zmanjšanje revščine. To pa naj bi se doseglo z znižanjem kriterija vstopa države, začasnim prejemanjem dolžniških olajšav že v obdobju med točko odločitve in točko izvršitve ter zamenjavo triletnega fiksne obdobja med točko odločitve in točko izvršitve z uvedbo koncepta drseče točke odločitve (*ibid.*). Uvedba drseče točke odločitve namreč omogoča večjo motivacijo, da se točka izvršitve doseže čim prej.

Nova Okrepljena pobuda je slonela na naslednjih elementih:

- polno in enakopravno sodelovanje vseh kreditorjev pri zagotavljanju sredstev;
- osredotočanje na trajnostni razvoj ZZRD;
- zmanjševanje revščine preko zagotavljanja odpisa dolga;
- širše zagotavljanje odpisa dolga in
- hitrejšo zagotavljanje odpisa dolga (Andrews in drugi 1999: 5–6).

Okrepljena pobuda je tako namenjena ZZRD, ki so upravičene do sredstev iz Mednarodne razvojne agencije - MDP ter iz Mehanizma MDS za spodbujanje rasti in zmanjševanje revščine, imenovanega *Poverty Reduction and Growth Facility*¹³, ki zamenja ESAF (Gautam 2003: 12). Države morajo za vstop v Okrepljeno pobudo, poleg že omenjenih kriterijev, izpolnjevati še naslednje:

- soočati se morajo z nevzdržnim dolžniškim bremenom tudi po izrabi vseh tradicionalnih oblik odpisa dolga (javni in javno zajamčeni zunanji dolg ne sme presegati 150 % izvoza dobrin in storitev; izjeme so zelo odprte države, pri katerih višina izvoza presega 30 % BDP, proračunski prihodki pa znašajo vsaj 15 % BDP¹⁴) (*ibid.*);
- uspešno morajo izvajati programe MDS in SB za strukturno prilagajanje (Van Trotsenburg in MacArthur 1999: 2).
- sprejeti morajo t. i. Strategijo za zmanjševanje revščine (SZZR) - *Poverty Reduction Strategy Paper* (Andres in drugi 1999).

¹³ Strategija MDS za zmanjševanje revščine, ki ja hkrati prav tako usmerjena še v povečanje gospodarske rasti DVR.

¹⁴ Pri zelo odprtih državah je javni in javno zajamčeni zunanji dolg nevzdržen, če presega fiskalne prihodke za vsaj 150 %.

Tabela 4.2.1: Primerjava prvotne Pobude in Okrepljene pobude¹⁵

Kriteriji	prvotna Pobuda	Okrepljena pobuda
Delež NPV ¹⁶ dolga v izvozu	200–250	150
Delež NPV dolga v državnih prihodkih	280	250
Delež izvoza v BDP	40	30
Delež državnih dohodkov v BDP	20	15
Ocenitev zmanjšanja dolga	Točka izvršitve	Točka odločitve

Kljub vsem spremembam in dopolnitvam tudi Okrepljeni pobudi ni uspelo izpolniti zastavljenih ciljev. Podobno kot prvotna Pobuda je bila tudi Okrepljena pobuda deležna številnih kritik. Poznavalci so opozarjali na številne pomanjkljivosti. Spodaj navajam po Gunterju (2003: 6) 6 ključnih:

1. neprimernost kriterijev vstopa;
2. nerealna pričakovanja glede gospodarske rasti;
3. nezadostni pogoji za vmesni odpis dolga;
4. zagotavljanje dolžniških olajšav v obliki restrukturiranja dolga;
5. pomanjkanje sodelovanja med kreditorji in premajhna vključenost le-teh pri financiranju odpisa dolga in
6. kratkoročne diskontne stopnje pri posameznih valutah.

4.2.1 Pomen in uresničevanje Okrepljene pobude v praksi

V naslednjem podpoglavju bom na kratko predstavila analizo Okrepljene pobude, ki jo je pripravila neodvisna skupina v okviru SB leta 2006. Tako bo namen tega podpoglavja podati grobo oceno dosedanjega dela Okrepljene pobude. Ta ocena pa bo zelo pomembna za moje nadaljnje raziskovanje, saj je eden izmed primarnih ciljev Okrepljene pobude ravno zmanjševanje revščine preko odpisa dolga. Zmanjševanje revščine pa je prvi izmed osmih zastavljenih Milenijskih razvojnih ciljev (MRC) ter predstavlja pomemben kazalec razvoja.

Analiza je pokazala, da je Okrepljena pobuda uspela zmanjšati delež dolga, ki so ga ZZRD imele pred nastankom prvotne Pobude. Vendar pa se je dolg v osmih državah po točki izvršitve zopet pojavil in presegel meje, določene s strani prvotne Pobude. Po podatkih SB je šestim od osmih ZZRD v obdobju po točki izvršitve, kljub novemu dolgu, uspelo ohraniti stabilno situacijo z nizko stopnjo tveganosti. Kljub temu pa situacija ni tako rožnata, saj so

¹⁵ Tabela je nastala na podlagi že omenjenih virov v besedilu, ki opisujejo Pobudo in Okrepljeno pobudo. Gre za lastno delo.

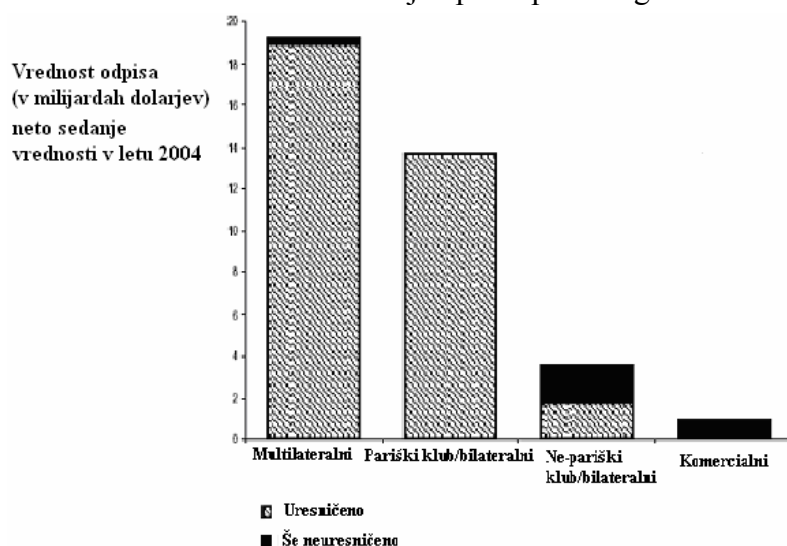
¹⁶ NPV – Neto sedanja vrednost

vse od osmih omenjenih ZZRD zelo ranljive na izvozne šoke in še vedno nujno potrebujejo visoko koncesijsko financiranje ter pazljivo vodenje dolžniške politike (Independent Evaluation Group 2006: 1).

Količina odpisanega dolga se je med leti 1999 in 2004 podvojila. Leta 1999 se je ZZRD odpisalo 8,8 milijard dolarjev vrednosti dolga. Leta 2004 pa visokih 17,5 milijard dolarjev. 28 ZZRD je v obdobju točke odločitve do februarja 2006 prejelo že celih 38,2 milijard dolarjev v obliki odpisa dolga, od katerih je bila skoraj polovica dolga v lasti multilateralnih kreditorjev in polovica v lasti bilateralnih ter komercialnih kreditorjev. 35 milijard dolarjev ali 92 % tega zneska so države že prejele v obliki odpisa dolg. Ta odpis dolga so v celoti financirali ustanovitelji Okrepljene pobude SB, MDS in kreditorji Pariškega kluba. 8 % dolga, ki še ni bil odpisan pa je v lasti komercialnih kreditorjev in kreditorjev Ne-pariškega kluba. Razlog za tako nizko udeležbo komercialnih kreditorjev in kreditorjev Ne-pariškega kluba je v mehanizmu prostovoljnega odpisa dolga (*ibid.* 5). Gre za mehanizem, kjer kreditorji odpisujejo dolgove ZZRD prostovoljno, brez kakršnegakoli dogovora, ki bi jih k temu obvezoval. Eden izmed razlogov je tudi ta, da v večini primerov komercialni kreditorji in kreditorji Ne-pariškega kluba sploh ne vedo točno, katere dolgove naj odpišejo in kako naj preračunajo vrednost dolga. Ti dejavniki pa vplivajo na današnje stanje, kjer dolg kreditorjem Ne-pariškega kluba v nekaterih državah presega celih 100 milijonov dolarjev in kjer večina komercialnih kreditorjev ZZRD ne nudi niti tradicionalnih oblik pomoči reševanja dolžniške krize (*ibid.* 7–9).

Analiza iz leta 2003 je močno poudarila pomanjkljivosti Okrepljene pobude, kot so na primer: netočno in nejasno uporabljena metodologija pri projekcijah za prihodnost ZZRD ter preveč optimistična napovedovanja rasti v ZZRD s strani MDS in SB. Pomanjkanje transparentnosti v ekonomskih modelih pri izračunih in prevelika optimističnost pri napovedovanju ekonomske rasti so ustvarili negativno sliko o analizah vzdržnosti dolga. Leto 2006 vnaša novost pri izvajanju analiz o vzdržnosti dolga. Te naj bi se po novem izvajale letno za vse DVR in tudi za ZZRD. Nove analize vsebujejo tudi konceptualne in metodološke novosti (presojanje možnosti dolžniške krize z uporabo analize vodenja državnih politik in institucij ter domači dolg, ki ni bil vključen v prejšnjih analizah). Novosti so vidne tudi pri napovedovanju ekonomske rasti ZZRD, saj so projekcije manj optimistične. Kljub temu pa so napovedi za rast v ZZRD še vedno pozitivne. Povprečno naj bi se rast BDP-ja v ZZRD med leti 2005 in 2010 podvojila v primerjavi z obdobjem med leti 1990 in 2000 (*ibid.* 13).

Graf 4.2.1.1: Udeležba kreditorjev pri odpisu dolga

Vir: The World Bank in International Monetary Fund 2005: 15.

Tabela 4.2.1.1: Status afriških držav v okviru Okrepljene pobude

	Obdobje po izvršitveni točki	Obdobje na točki odločitve	Obdobje pred točko odločitve	Potencialni kandidati za Okrepljeno pobudo
Skupno število držav od februarja 2006	Benin, Bolivija, Burkina Faso, Etiopija, Gana, Madagaskar, Mali, Mavretanija, Mozambik, Niger, Ruanda, Senegal, Tanzanija, Uganda, Zambija	Burundi, Čad, Demokratična Republika Kongo, Gambija, Gvineja, Gvineja-Bissau, Kamerun, Malavi, Siera Leone	Centralna Afriška Republika, Komori, Slonokoščena obala, Liberija, Republika Kongo, Somalija, Sudan, Togo	Eritreja

Vir: The World Bank in International Monetary Fund 2005: 4.

4.3 Multilateralna pobuda za odpis dolga (sedaj Multilateralna pobuda)

Junija 2005 skupina visoko razvitih industrijskih držav G8 predlaga, da se tri multilateralne institucije – MDS, SB (v okviru programa MDP) in Afriške razvojne banke zavežejo k 100 % odpisu dolga ZZRD, ki so dosegle ali so v fazi doseganja točke odločitve v okviru Okrepljene pobude. Za razliko od Okrepljene pobude se Multilateralna pobuda osredotoča samo na dolg, ki je v lasti treh omenjenih institucij in ne tudi z dolgom komercialnih kreditorjev, kreditorjev

Pariškega kluba ali kreditorjev ostalih multilateralnih institucij. Multilateralna pobuda predvideva 100 % odpis dolga, ki bo omogočil sproščanje sredstev, katera se bodo namensko uporabila za doseganje MRC. Vse države, ki dosežejo točko odločitve v okviru Okrepljene pobude z manj kot 380 dolarjev dohodka na prebivalca in tiste države, katerih dolg ob koncu leta 2004 ostaja previsok, so upravičene do sredstev v okviru Multilateralne pobude. Decembra 2005 je vodstvo MDS poostrilo kriterije. Države so namreč po novem primorane k izvajanju vseh obveznosti, ki jim jih naloži MDS in prikazati zadovoljive rezultate na področju makroekonomske politike, izvajanja SZZR ter politike javnih izdatkov. Vodstvo MDS je tako določilo 19 držav, ki so izpolnjevale vse kriterije¹⁷. Te države so januarja 2006 že prejele prve odpise dolga v okviru Multilateralne pobude. Leta 2006 se 19 državam pridružijo še Mavretanija, Kamerun in Malavi. Državam, ki so izpolnjevale pogoje za prejemanje sredstev v okviru Multilateralne pobude, so tako do konca leta 2006 odpisali dolgove v vrednosti 3,7 milijard dolarjev¹⁸.

5. ODNOS MED DOLGOM IN RAZVOJEM

Odnos med dolgom in ekonomskim razvojem še vedno privlači zanimanje številnih voditeljev držav, politikov in akademikov. V zadnjem obdobju je v programe odpisa dolga v okviru različnih pobud vključenih veliko število ZZRD. To dejstvo je oživilo živahno debato o vplivu visokega dolga na gospodarski razvoj. Eden izmed ključnih razlogov za različne pobude odpisa dolga izvira iz predpostavke, da ima visok dolg škodljiv vpliv na ekonomsko rast. Teorija se osredotoča na vplive dolga na ekonomsko rast in ne na ekonomski razvoj. Vendar je kljub temu ta teorija zelo pomembna za mojo raziskavo, saj je splošno znano, da je ekonomski razvoj odvisen od ekonomske rasti¹⁹ (Bhattacharya 2004: 102).

Na žalost pa je večina teoretičnih modelov v literaturi na temo vpliva dolga na rast, oblikovana za srednje razvite države, ki trpijo zaradi visokega bremena nekoncesijskega komercialnega dolga. Takšni modeli pa ne držijo tudi za DVR, saj imajo DVR otežen dostopa do mednarodnih kapitalskih trgov zaradi visokih koncesijskih dolžniških bremen. Zato je

¹⁷ 17 ZZRD, ki so dosegle točko odločitve in 2 ne-ZZRD državi, kjer znaša dohodek na prebivalca manj kot 380 dolarjev.

¹⁸ Povzeto po World Bank 2007a.

¹⁹ Ekonomsko rast lahko definiramo kot povečanje BDP-ja ali BNP-ja. Definicija ekonomskega razvoja pa je na drugi strani veliko bolj kompleksna in se razlikuje od avtorja do avtorja. V splošnem pa lahko rečemo, da ekonomski razvoj predstavlja ekonomska rast skupaj z drugimi elementi, ki pa se od teorije do teorije razlikujejo. Pod te elemente pa lahko štejemo: delitev dohodka, oblikovanje človeških virov, institucionalne spremembe, politična stabilnost (Loehr in Powelson 1981: 33–34).

vpliv dolga na rast lahko v teh državah različen kot v državah z nastajajočim kapitalnim trgom. Tudi kanali, skozi katere dolg vpliva na rast, se razlikujejo v različnih skupinah držav zaradi razlik v strukturi gospodarstva in javnega sektorja. Študij, ki so se osredotočile na DVR, pa je zelo malo. Kljub temu se bom v naslednjem poglavju pri preučevanju odnosa med dolgom in rastjo, poleg številnih teorij, ki preučujejo vpliv dolga na rast v splošnem, skušala dotakniti tudi teorij vpliva dolga na rast v DVR.

5.1 Teorija dolžniškega previsa²⁰

Zagovorniki odpisa dolga so mnenja, da ima visoka stopnja dolga lahko negativen učinek na ekonomsko rast. Prevladujoča razlaga za ta negativen odnos med dolgom in rastjo v literaturi je tako imenovana teorija hipoteze dolžniškega previsa. Ta teorija predstavlja enega izmed ključnih in osnovnih konceptov v literaturi odnosa med dolgom in rastjo. Koncept dolžniškega previsa in ideja, da odpis dolga lahko poveča učinkovitost, je pridobila zanimanje v osemdesetih letih, ko sta v prvih delih, motivirana s strani nastajajoče dolžniške krize, Sachs in Krugman uporabila Myersovo razumevanje suverenega izposojanja (Cordella in drugi 2005: 1). Krugman (1988: 2) definira dolžniški previs kot prisotnost obstoječega »podedovanega« dolga, ki je tako visok, da kreditorji z zagotovostjo ne morejo pričakovati njegovo povrnitev. Dolžniški previs je po besedah Krugmana situacija, kjer pričakovano povračilo dolga pade pod vrednost pogodbene vrednosti dolga. Država je torej soočena s problemom dolžniškega previsa takrat, ko je pričakovana sedanja vrednost potencialnih transferjev sredstev v prihodnosti manjša od njenega dolga (Krugman 1988: 5). Ko je dolg države tako visok, da ga le-ta ni zmožna več odplačevati, se lahko v prihodnosti pričakuje, da se bo servisiranje dolga financiralo s prihodki od investiranja v domače gospodarstvo (*ibid.* 7). V takšni situaciji se potencialni tuji investitorji redko odločajo za investiranje in raje počakajo na izboljšanje situacije (Serven 1997: 31).

V svojih osnovnih formulacijah je teorija dolžniškega previsa osredotočena na negativne in škodljive učinke dolga na investicije v fizični kapital. Teoretično področje pa je kljub temu širše. Visoka zadolženost lahko tudi zmanjša vladne spodbude za izvajanje strukturnih in fiskalnih reform. Sredstva, pridobljena od teh reform, se namreč stekajo v servisiranje dolga namesto neposrednega izboljševanja blaginje države in prebivalcev. Zavlačevanje in neizvajanje takih reform pa, kot je že zgoraj omenjeno, po drugi strani vpliva na zmanjševanje spodbud investiranja s strani privatnega sektorja. Taka situacija pa privede do nizke ali celo

²⁰ A *Debt overhang theory* – prevajam kot teorija dolžniškega previsa.

negativne ekonomske rasti. Te nespodbude za reforme so posebej zaskrbljujoče v DVR, kjer je pospeševanje strukturnih reform nujno potrebno, če se želi doseči hitrejši razvoj (Dijkstra in Hermes 2001: 1–2). Obstoj teorije hipoteze dolžniškega previsa še ni bil prepričljivo predstavljen v različnih znanstvenih študijah. Ko govorimo o obstoju teorije hipoteze dolžniškega previsa, potem obenem govorimo o negativnem oziroma škodljivem vplivu dolga na rast. Zato bom v naslednjih podpoglavjih predstavila tri različne poglede na vprašanje, ali ima dolg sploh kakšen vpliv na rast in, ali je ta vpliv dolga na rast negativen oziroma škodljiv ali mešan. Potem bom še na kratko predstavila Sachsov model in njegovo kritiko.

5.1.1 Teorija o negativnem vplivu dolga na rast²¹

Močne dokaze za podporo dolžniškega previsa sta v začetku našla Kaminsky in Pereira (1996: 19–20) za države Latinske Amerike, in sicer v primeru ko je socialna neenakost in njen vpliv na vladne politike in porabo eksplicitno upoštevan. Zaradi visoke stopnje socialne neenakosti so vlade prešibke, da bi se uprle zahtevam močnih interesnih skupin, ki preprečujejo izvajanje reform. Prav tako je Deshpande (1997: 170–172) za skupino 13 držav dokazal resničen učinek dolžniškega previsa. Deshpande je v svoji raziskavi ugotavljal vpliv dolga na količino investicij. Za obdobje njegovega proučevanja (1971–1991) je delež investicij sprva prikazoval rastoč trend. Ob koncu sedemdesetih let je nato trend padal vse do konca osemdesetih let. Rezultati regresije kažejo, da medtem ko je razmerje med deležem dolga in deležem investicij negativno v obeh obdobjih, vseeno obstajajo neki časovni intervali, ki pa nakazujejo močan pozitiven učinek v prvi fazi (1975–1983). V drugi fazi (1984–1991) pa časovni faktorji ojačajo negativen učinek dolga na investicije. Razlog je v uvajanju in izvajanju ukrepov s strani MDS, med katerimi so nekateri elementi imeli negativen vpliv na investicije. Ker je investicijska kriza načeloma pomenila tudi krizo rasti za ZZRD, je to še dodatno poslabšalo njihovo zmožnost servisiranja dolga. V tem kontekstu je vztrajanje na maksimalnem poplačilu samouničujoče, saj to še bolj poudarja učinek dolžniškega previsa. To je omenjene države vrglo v nevaren krog dolžniških obremenitev, nizkih investicij, nizkega odplačila dolgov in nadaljnega povečanja dolžniškega bremena (*ibid.* 172–180).

Prav tako Elbadawi, Ndulu in Ndung'u (1997: 68–70) v svoji raziskavi na primeru velike skupine 99 DVR potrdijo hipotezo dolžniškega previsa. Njihovo delo ocenjuje gospodarsko

²¹ V znanstveni literaturi ne obstaja tako poimenovanje in razdelitev teorije. To poimenovanje in razdelitev sem zaradi boljše preglednosti in razumevanja celotne teorije uvedla sama.

rast posameznih držav in investicijskih regresij z uporabo nominalnega dolga v kvadratni specifikaciji ob uporabi letnih opazovanj. Njihov sklep je, da je prag dolžniške stopnje, nad katerim marginalni učinek dolga na rast na prebivalca postane negativen, približno 100 % BDP. Poleg tega ugotovijo, da tudi politično okolje vpliva na odnos med dolgom in razvojem.

Patillo, Poirson in Ricci (2001: 10) v svoji raziskavi na primeru 93 DVR v obdobju med leti 1969–1998 (z uporabo različnih nelinearnih specifikacij ob uporabi številnih metodologij za kontrolo endogenosti in uporabo dolga tako v neto sedanji vrednosti kot v nominalnem redu) skušajo odgovoriti na naslednja tri vprašanja:

- Pri kakšnih stopnjah ima dolg negativen vpliv na ekonomsko delovanje?
- Kakšen je razpon vpliva dolga na gospodarsko rast?
- Kateri so kanali skozi katere dolg ponavadi vpliva?

Glavne ugotovitve te študije so zanimive in uporabne. Rezultati kažejo na verjetnost nelinearnega učinka dolga na rast: pri nizkih stopnjah zadolženosti ima dolg pozitiven vpliv na rast ko ta stopnja zadolženosti prestopi določen prag²², nato začne dolg negativno vplivati na rast. Zaradi velikih razlik med državami in izkušenj skozi vsa leta, jim rezultati niso dovoljevali natančne oceno nelinearnega odnosa. Zato se morajo njihovi rezultati interpretirati previdno in bolj v obliki predlogov. V svoji raziskavi pa jim ne uspe odgovoriti na zadnje vprašanje glede kanalov vplivanja. Uspe jim ugotoviti samo, da stopnja investiranja ni glavni kanal skozi katerega prekomerna zunanja zadolženost zmanjšuje rast (Patillo in drugi 2001: 26–29).

V naslednji analizi Pattillo, Pairson in Ricci (2004: 3–4) analizirajo razvoj v skupini 61 držav v razvoju Pod-saharske Afrike, Azije, Latinske Amerike in Bližnjega vzhoda v obdobju med leti 1969–1998. V tej raziskavi se avtorji osredotočijo na vprašanje: Skozi katere kanale dolg vpliva na rast in ali so tudi nelinearni vplivi prisotni v odnosu dolga do različnih virov rasti? Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, avtorji ocenijo isti model za različne komponente rasti. Komponente rasti po Fischerju, Bosworthu in Collinsu (v Patillo in drugi 2004: 5):

1. kopičenje fizičnega kapitala (*physical-capital accumulation*);
2. kopičenje človeškega kapitala (*human-capital accumulation*) in
3. rast skupne factorske produktivnosti (*total factor productivity growth*).

²² Povprečen vpliv dolga na rast glede na prebivalca je postal negativen na stopnji dolga nad 160–170 % izvoza in 35–40 % BDP.

Ugotovijo, da je za visoko zadolžene države negativen vpliv dolga na rast v povprečju signifikantno večji v okoljih s slabšimi politikami in nižjo razvojno pomočjo, kar je razvidno v bolj negativnem vplivu na rast skupne factorske produktivnosti. Njihovi rezultati konsistentno s prejšnjo raziskavo kažejo, da je vpliv dolga na rast zelo drugačen pri nizkih stopnjah dolga kot pri visokih. Pri visokih stopnjah dolga je vpliv zelo negativen, saj v povprečju rezultati nakazujejo, da bo podvojitev dolga od začetnega nivoja ali nad pragom zmanjšala rast na prebivalca za približno 1 % točko. Pri nizkih nivojih dolga²³ pa je vpliv v splošnem pozitiven, ampak večinoma nepomemben. Kar se tiče kanalov skozi katere dolg vpliva na rast, pa ugotovijo, da se negativni učinek visokega dolga na rast čuti skozi kopičenje fizičnega kapitala ter skozi rast skupne factorske produktivnosti (*ibid.* 18–20).

Fosu (1999: 312) v svoji empirični študiji 35 Pod-saharskih afriških držav prav tako najde dokaze za podporo hipoteze o dolžniškem previsu. Chowdhury (2001: 19–20) je tudi eden izmed avtorjev, ki ponudi pomembno študijo, ki dokaže škodljive učinke dolga tako za ne-ZZRD kot ZZRD. V svojem delu dokaže obstoj robustne, negativne povezave med dolgom in rastjo. V novejši študiji Imbs in Ranciere (2005: 20) najdeta dokaze za dolžniški previs, ki se zgodi, ko neto sedanja vrednost dolga glede na BDP doseže 30–35 %.

Obstajajo tudi študije, ki obravnavajo vpliv nestabilnosti letnih prejemkov pomoči na učinkovitost razvojne pomoči. Gemmell in McGillivray (1998: 10–11) trdita, da so prilivi pomoči bolj minljivi kot drugi vladni dohodki. Nadalje ugotovita, da ta minljivost vpliva na vladno trošenje in obdavčevanje. Bleaney, Gemmell in Greenaway (1995: 884–885) pokažejo, da je nestabilnost vladnih dohodkov najvišja v državah Pod-saharske Afrike. Ugotovijo tudi, da je nestabilnost dohodka povezana z nestabilnostjo potrošnje in nestabilnostjo v virih financiranja primanjkljaja. V glavnem te študije kažejo, da je nestabilnost vladnih dohodkov zmanjšala učinkovitost vladnih politik. To pa posledično negativno oziroma škodljivo vpliva na investicije in v končni fazi na rast.

Kljub temu, da te študije morda niso neposredno povezane ravno s problemi dolga, pa avtorji vseeno vidijo obstoj posredne povezava. Medtem ko ostali avtorji večinoma obravnavajo vpliv nestabilnosti na prihodek, pa Dijkstra in Hermes (2001: 15–16) ciljata na raziskovanje vpliva nestabilnosti ene izmed kategorij vladnega zapravljanja, tj. servisiranje dolga. Visoka

²³ Nizek nivo je v tem kontekstu mišljen kot dolg, ki ne presega 160–170 % izvoza in 35–40 % BDP. Dolg, ki je višji od omenjenega praga, pa že začne negativno vplivati na rast.

nestabilnost letnega servisiranja dolga poveča nezanesljivost glede izvajanja vladnih politik. Vlada v bistvu nima točnih podatkov o količini razpoložljivega denarja za izvajanje ekonomskih reform, investicij v infrastrukturo in trošenja za zdravstvene in šolske programe. To lahko vodi tudi v brezciljno monetarno politiko, ki se izvaja brez potrebnega reda. Če nima vlada torej v naprej določene ideje o letnem servisiranju dolga, je izvajanje dobrih politik zelo oteženo. Ta nezanesljivost vlade pa se posledično kaže v negativnih učinkih na privatne investicije in lahko celo spodbudi beg kapitala (Hermes in Lensink 2001: 379). Tako lahko nejasne vladne politike in nizka stopnja investiranja v prihodnosti privedeta do nizke in morda celo negativne stopnje ekonomske rasti.

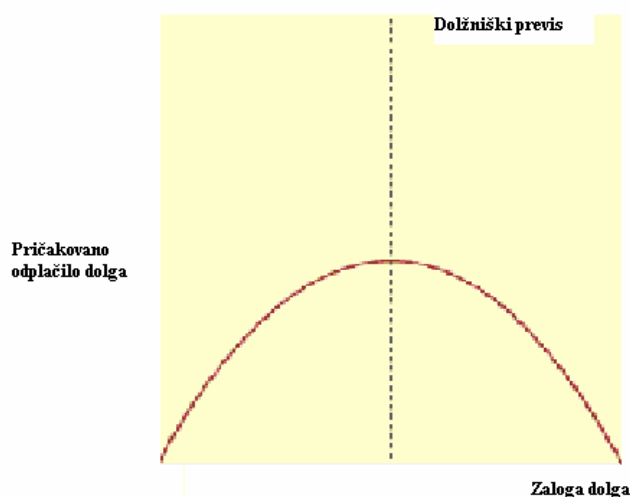
V analizi, ko preiskujeta odnos med nezanesljivostjo glede servisiranja dolga in ekonomskim dogajanjem, se Dijkstra in Hermes (2001: 2) predvsem osredotočata na ZZRD. Po njunem mnenju so predvsem te države zoperstavljene nestabilnem servisiranju dolga. To nestabilnost povzročajo številni dejavniki. Prvič, večina ZZRD se namreč redno pogaja z bilateralnimi in multilateralnimi donatorji glede načina in pogojev odplačila servisiranja dolga. Rezultati teh pogajanj so težko predvidljivi, kar prispeva k nezanesljivosti glede servisiranja zapadlega dolga. Drugič, v večini primerov te države plačujejo le del zapadlega dolga, saj je večina preložena za prihodnost. Znatno del servisiranja dolga pa je pravzaprav izveden tako, da se najame nov kredit (večinoma s koncesijskimi pogoji s strani SB, IDA) ali subvencijami s strani bilateralnih donatorjev. To pa lahko vključuje dolgotrajna pogajanja med donatorji in vladami držav prejemnic. Poleg tega pa je za del subvencij določen poseben namen. Nekateri donatorji namreč ne želijo, da se njihova pomoč namenja za servisiranje dolga.

Njuno osredotočanje na nezanesljivost temelji na številnih novejših študijah, ki so raziskovale vlogo nezanesljivosti določene finančne spremenljivke pri določanju vladne politike, privatnih investicij in ekonomske rasti. Oks in Van Wijnbergen (1995: 155–157) sta bila prva, ki sta sprejela vpliv nezanesljivosti glede servisiranja dolga na gospodarsko rast. V svojih študijah sta znanstveno analizirala ta odnos na primeru Mehike (temelji na mesečnih podatkih za april 1988 – december 1990) in ugotovila, da je nestabilnost glede servisiranja dolga zelo pomemben dejavnik. Dokazala sta tudi, da je Bradyjeva pobuda vodila h gladkim transferjem zunanjih sredstev, ki pa so zmanjšali nezanesljivost glede prihodnje krize deviznega tečaja. To pa je privedlo do privatnega investiranja, ki je v končni fazi pripeljalo do obnovitve rasti v Mehiki v začetku 90-ih.

Omenila bi še en pomemben model, in sicer Calvo model (v Pattillo in drugi 2001: 7–8), ki povezuje problem dolga in rasti z begom kapitala. V relativno preprostem modelu je visok nivo dolga povezan z nizko rastjo. Gre za to, da so za servisiranje dolga, manjše investicije in nižjo rast, potrebna višja dodatna obdavčitvena bremena kapitala. Režimi nižjega dolga imajo visoko rast zaradi obratnega razloga. Kljub temu so v srednjih razmerah učinki na rast nedoločljivi. Mehanizem, ki stoji za to idejo, je obratna kavzalnost rasti do obdavčitvenega bremena: če gospodarstvo narašča počasneje, potem je potreben takšen delež obdavčitve, ki bo ohranjal zadostna sredstva za servisiranje dolga.

Kljub temu, da teorija dolžniškega previsa ni strogo dokazala učinek dolga na rast, pa lahko njene modele razširimo in prevedemo v dolžniško Laffer krivuljo za vpliv dolga na rast. Prvotno se je z Laffer krivuljo želelo pokazati, da ob povišanju davčne stopnje, skupni vladni prihodek od davkov pravzaprav pade pod določeno točko, ker ljudje raje manj delajo in se skušajo izogniti davkom. To pomeni, da obstaja določena stopnja davka, ki maksimizira prihodek od davka in da nižanje davčne stopnje lahko včasih poveča prihodek.

Graf 5.1.1.1: Dolžniška Laffer krivulja

Vir: Pattillo in drugi 2002.

Podobno dolžniška Laffer krivulja kaže, da bo ob večanju dolžniškega bremena, zadolžena država skušala proizvesti manj (učinek nemotiviranosti) ali pa se bo odločila za mednarodno neplačevanje obstoječega dolga (sabotaža), zato da zunanji kreditodajalci ne prejmejo celotnega odplačila. Tudi tukaj obstaja kritična količina dolga, nad katero tako kreditodajalci kot kreditojemalci izgubijo. Če je količina dolga že nad to stopnjo, pa je kreditodajalcem v

interesu, da odpišejo določen del dolga, saj v tej fazi začne za države veljati dolžniški previs (Pattillo in drugi 2004: 5). V praksi pa je zelo težko določiti ali je določena država že dosegla to stopnjo ali ne. Dolžniška Laffer krivulja torej kaže, da so ob levi ali ob »dobri« strani krivulje povečanja v nominalni vrednosti servisiranja dolga povezana s povečanjem dolžniškega odplačila, medtem ko povečanja v nominalni vrednosti nižajo pričakovano odplačilo na »slabi« strani krivulje. Glede na to, da je vrh krivulje točka, kjer velike zaloge dolga začnejo delovati kot naglo marginalno obdavčenje investicij, reformnih politik ali drugih dejavnosti, ki zahtevajo predhodne izdatke v povračilo za dobičke v prihodnosti, to lahko privede do točke, kjer dolg začne imeti negativen vpliv na rast (Pattillo in drugi 2002).

5.1.2 Teorije, ki ne podpirajo obstoja dolžniškega previsa

Na drugi strani pa so številni avtorji, ki ne podpirajo teorije hipoteze dolžniškega previsa. V eni izmed prvih empiričnih študij, ki se ukvarjajo z DVR, Claessens (1990: 1673) ugotovi, da dolžniški previs drži samo za nekaj zadolženih držav. Prav tako Hussain (1992: 11) v teoretičnem modelu zunanjega dolga in davka trdi, da morajo biti učinki nespodbud neverjetno visoki, da bi za državo lahko držal koncept dolžniškega previsa. V podobnem negativnem vzdušju Borenzstein (1989: 15), pri uporabi numeričnih simulacij za reprezentativno dolžniško državo, ugotovi, da odpis dolga nima nikakršnega pomembnega vpliva na rast. Podobno Chauvin in Kraay (2005: 1–3) v svoji raziskavi ne najdeta nobenih dokazov, da je odpis dolga zvišal rast.

5.1.3 Teorija o mešanem vplivu dolga na rast

Drugi avtorji nudijo mešane dokaze. Obstaja namreč nekaj modelov, ki zatrjujejo, da ima lahko dolg nelinearen učinek na rast. Cohen (Cohen 1993: 437–438) predstavlja endogeni način modela rasti, kjer je kopičenje kapitala edina sila, ki vodi v rast. Državni dostop do mednarodnih finančnih trgov je omejen zaradi tveganja o dolžniškem neprizadevanju. Rast je visoka v začetnih fazah, ko si država izposoja in investira. Kasneje rast pade na nižji nivo, ampak ta rast, ki jo Cohen omenja je še vedno višja, kot če ne bi bilo mednarodnega izposojanja (finančna avtarkija). Faza, v kateri država odplačuje dolgove, ne izrinja investicij ampak jih v bistvu spodbuja, ker so kreditodajalci potrpežljivejši in vrednotijo rast bolj kot država dolžnica sama. Ta rezultat pa je kljub temu odvisen od zmožnosti kreditodajalca, da uvede optimalno politiko restrukturiranja. Če se niso zmožni podrediti taki politiki skozi izposojevalno obdobje, potem se lahko zgodi scenarij dolžniškega previsa, ki vodi v še nižjo rast in manjše investiranje kot v obdobju finančne avtarkije (*ibid.* 439–443).

Cohen (1993: 446) prav tako ne ponudi nobenih dokazov za splošni obstoj dolžniškega previsa pri uporabi podatkov za 81 DVR za obdobje 1965–87. Vendarle pa v primeru držav Latinske Amerike ugotovi, da ima visok dolg negativen vpliv na rast. V raziskavi je Cohen želel razložiti povezavo med dolgom DVR in investicijami v obdobju 1980–1989. Pokazal je, da velik dolg ni bil brezpogojni napovedovalec nizkih investicij v osemdesetih letih. Prav tako tudi investicije v primerjavi s stopnjo finančne avtarkije, niso bile nenormalno nizke. Vseeno pa Cohen ugotovi, da je dejansko servisiranje dolga izrivalo investicije. Za države, ki so že skozi fazo prestrukturiranja, je dokazal, da 1 % BDP plačanega tujini izrine domače investicije v višini 0,3 % BDP (*ibid.* 446–447).

Da je lahko ocenil vlogo dolgov v osemdesetih letih, je najprej raziskal ali je akumulacija dolga na začetku dolžniške krize leta 1982 imela znaten vpliv na investicije. Odgovor je negativen. Preprosto domnevo, da je dolg neodvisen napovedovalec nizkih investicij Cohen v tej raziskavi ne potrди. To pa zavrača argumente teorije dolžniškega previsa, po katerem je nominalni obseg dolga že sam po sebi negativno vpliva na investicije. Kot je že Cohen poudaril v eni izmed njegovih prejšnjih raziskav iz leta 1991, analiza o povezavi med zalogo dolga in investicijami ni najbolj primeren način za dokazovanje hipoteze o dolžniškem previsu (*ibid.* 441–445).

Tabela 5.1.3.1: Pregled avtorjev in teorij²⁴

Avtor	Raziskava	Vzorec	Rezultati
Krugman in Sachs	teorija dolžniškega previsa (negativen vpliv dolga na rast)	/	razlaga teorije hipoteze dolžniškega previsa
Kaminsky in Pereira (1996)	dokaz obstoja teorije dolžniškega previsa	države Latinske Amerike	negativen vpliv dolga na rast ob upoštevanju socialne neenakosti ter njenega vpliva na vladne politike
Deshpande (1997)	vpliv dolga na količino investicij	13 DVR	negativen vpliv dolga na investicije
Elbadawi, Ndulu in Ndung'u (1997)	potrditev obstoja teorije dolžniškega previsa	99 DVR	negativen vpliv dolga na rast na prebivalca, ko vrednost dolga glede na BDP doseže 100 %
Patillo, Poirson in	pri kakšni stopnji ima	93 DVR	negativen vpliv dolga

²⁴ Tabela predstavlja pregled avtorjev in teorij. Gre za lastno delo.

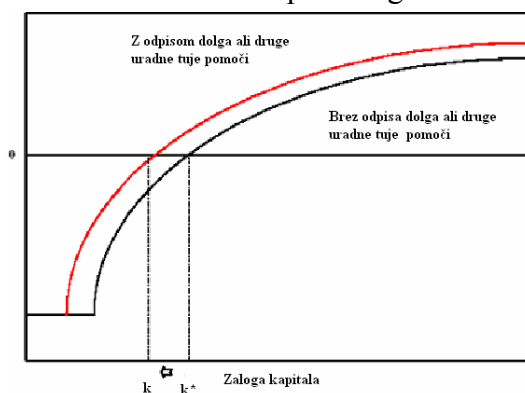
Ricci (2002)	dolg negativen vpliv na ekonomsko delovanje		na rast, ko vrednost dolga glede na izvoz doseže 160–170 % glede na BDP doseže 35–40 %
Patillo, Poirson in Ricci (2003)	skozi katere kanale dolg negativno vpliva na rast	61 DVR	negativen vpliv dolga na rast se čuti skozi kopičenje fizičnega kapitala ter rast skupne faktorske produktivnosti
Fosu (1999)	dokaz obstoja teorije dolžniškega previsa	35 držav Pod-saharske Afrike	negativen vpliv dolga na rast
Chowdhury (2001)	dokaz obstoja teorije dolžniškega previsa	ZZRD in ne-ZZRD	negativen vpliv dolga na rast
Imbs in Ranciere (2005)	dokaz obstoja teorije dolžniškega previsa	/	negativen vpliv dolga na rast, ko vrednost dolga glede na BDP doseže 30–35 %
Dijkstra in Hermes (2001)	vpliv nezanesljivosti glede letnega servisiranja dolga na rast	/	ni količina dolga tista, ki v veliki meri ovira ekonomsko rast, temveč nezanesljivost glede letnega servisiranja dolga
Oks in Van Wijnbergen (1995)	dokaz o vplivu nezanesljivosti glede letnega servisiranja dolga na rast	Mehika	nezanesljivost servisiranja dolga je zelo pomemben dejavnik, ki vpliva na rast
Claessens (1990)	dokaz ne-obstoja teorije dolžniškega previsa	ZZRD	hipoteza teorije dolžniškega previsa velja samo za nekaj ZZRD
Hussain (1995)	dokaz ne-obstoja teorije dolžniškega previsa	/	v teoretičnem modelu dolga in davka trdi, da morajo biti učinki nespodbud neverjetno visoki za sprejemanje koncepta dolžniškega previsa
Borenzstein (1989)	dokaz ne-obstoja teorije dolžniškega previsa	reprezentativna ZZRD	odpis dolga nima pomembnejšega vpliva na rast
Cohen (1993)	dokaz ne-obstoja teorije dolžniškega previsa za skupino ZZRD (mešan vpliv dolga na rast)	81 držav	v primeru držav Latinske Amerike ugotovi, da ima visok dolg negativen vpliv na rast

Hansen (2001)	mešan vpliv dolga na rast	54 DVR	3 vključevanje dodatnih neodvisnih spremenljivk (proračunska bilanca, inflacija, odprtost) privede do zavračanja hipoteze o dolžniškem previsu
---------------	---------------------------	--------	---

5.2 Sachsov model

Ključna hipoteza Sachsovega modela je, da so revne države ranljive zaradi »zanke revščine²⁵« katero lahko povzroči in sproži veliko dolžniško breme. Zato Sachs trdi, da odpis dolga lahko izboljša ekonomsko rast, ko je država ujeta v »zanko revščine«. Glavna ideja »zanke revščine« je, da nelinearnosti v varčevanju, investicijah in produkciji lahko privedejo nekatere DVR v fazo, kjer ostanejo na stopnji nizkega ali celo padajočega BNP na prebivalca. To se lahko zgodi kljub dejavnikom gospodarskega približevanja (na primer: kapitalski prilivi v države s pomanjkanjem kapitala, prenos tehnologije iz bogatih v revne države), ki igrajo pomembno vlogo v svetovni ekonomiji.

Graf 5.2.1: Učinek odpisa dolga na rast

Vir: Sachs 2002: 6.

Za ilustracijo glavne ideje, Sachs predstavi zelo preprost model. Bistvo modela je v ideji, da je stopnja akumulacije kapitala tisti dejavnik, od katerega je odvisno ali bo ekonomska rast pozitivna ali negativna. Ko je dejanska kapitalska zaloga k nekega gospodarstva pod k^* , je to gospodarstvo ujeto v »zanko revščine«. Takšna situacija pa privede do oslABLJENE ekonomske rasti zaradi dolžniškega bremena, oslABLJENIH možnosti za zagotavljanje osnovnih potreb potrošnje zaradi rasti prebivalstva in zmanjšanja akumulacije kapitala. Če se želi

²⁵ *Poverty trap* – prevajam kot zanka revščine.

gospodarstvo rešiti iz »zanke revščine«, Sachs predlaga kot rešitev odpis dolga, definiran kot porast v zunanjem dolgu f ali padec v servisiranju dolga d . Če takšen odpis dolga prinese rezultate, ki dvignejo prvotno stopnjo akumulacije kapitala k nad kritično stopnjo kapitala k^* , gospodarstvo začne dosegati pozitivno ekonomsko rast. Sachsov model se razlikuje od standardnih neoklasičnih teorij rasti. Slednji trdijo, da gospodarstvo lahko dosega rast tudi v primeru zelo nizke akumulacije kapitala (Sachs 2002: 5–10).

Kritiko Sachsovega modela poleg neoklasičnih teoretikov rasti poda tudi Cax (2005: 8–9):

- predpostavka, da bo odpis dolga povečal varčevanje je vprašljiva, saj se revne države pogosto srečujejo z visoko korupcijo, zato težko trdimo, da bo odpis dolga povečal varčevanje in prispeval k produktivnim investicijam;
- Sachs zanemarja izkrivljene razloge za varčevanje gre za to, da se gospodarstva lahko odločijo, da varčujejo zelo majhne vsote, saj vedo, da jih bo potreben odpis dolga dvignil nad prag stopnje kapitala k .

Cax (2005: 9–11) trdi, da so znanstveni dokazi pri raziskovanju odpisa dolga različni in zato ni enoglasnega odobravanja odpisa dolga. Dokazi po njenem mnenju kažejo, da nekatere afriške države niso doživele pozitivno ekonomsko rast, ko so dosegle prag kapitala, ki ga Sachsova teorija podpira. Glavni argument, ki govori v prid odpisa dolga je ta, da se ga ne sme vzeti kot izoliran primer. Po njenem mnenju so za doseganje pozitivne ekonomske rasti potrebne še različne oblike pomoči, ki so po začetku odpisa dolga začele upadati. Avtorica zaključi svoje delo z dejstvom, da odpis dolga zatira obstoječe tokove pomoči in ima celo neželene učinke na strukturo obstoječe pomoči (zamenjava multilateralne pomoči z bilateralno).

Znanstvena literatura o dejavnikih gospodarske rasti se je torej močno razvila in veliko raziskav je dokazalo negativen vpliv dolga na rast. Vendar vse raziskave ne ponujajo nekega končnega odgovora, ki bi nam lahko odgovoril na vprašanje - kako dolg vpliva na rast. Tako je področje, ki bi proučevalo vpliv dolga na razvoj še bolj kompleksno in zato še zelo neraziskano. Ker mi teorija ne nudi dokončnega odgovora na mojo zastavljeno raziskovalno vprašanje – ali dolg vpliva na razvoj afriških držav – se bom v naslednjem poglavju lotila svoje empirične raziskave, kjer bom skušala na primeru dveh afriških držav (Burkina Faso in Uganda) najti možne odgovore.

6. RAZISKAVA

V naslednjem poglavju se bom osredotočila na praktičen del diplomskega dela, saj bom izvedla krajšo raziskavo, s katero bom skušala odgovoriti na vprašanje, če lahko odpis dolga prinese razvoj visoko zadolženim afriškim državam. Najprej sem bom lotila izbora spremenljivk za razvoj. Potem bom na kratko predstavila sedanjo situacijo v Pod-saharski Afriki, in sicer s preučevanjem poročila o razvoju MRC iz leta 2006. V naslednji fazi bo sledila predstavitev in analiza SZZR obeh izbranih držav. To analizo bom nato primerjala z analizo najnovejših poročil o izvajanju omenjenih SZZR. Na koncu pa bo sledila še primerjava izbranih spremenljivk razvoja za obe državi za obdobje pred in po prejemu odpisa dolga.

6.1 Izbor spremenljivk razvoja

Pri izboru spremenljivk razvoja sem uporabila kar dva izmed 8 MRC, in sicer izničenje revščine in lakote ter razvoj svetovnega razvojnega partnerstva. Preden pa se posvetim svoji raziskavi pa bom še na kratko opisala sam proces nastanka 8 MRC. Borba z dolžniškimi težavami revnih držav je bila namreč pomemben element agende razvoja že v devetdesetih letih. Središče proučevanje se je iz naporov, da bi se zmanjšal dolžniški previs ZZRD, preusmerilo v doseganje trajne rasti in zmanjševanje revščine ob ohranjanju dolgotrajne dolžniške stabilnosti. Odpis dolga zato lahko jemljemo kot prvi in nujno potrebni korak za doseganje omenjenih razvojnih ciljev, vendar pa je poleg tega potreben še celosten in skupinski pristop, da bi se doseglo MRC v ZZRD.

Trije procesi so spodbudili novo dinamiko v mednarodnih naporih pri doseganju razvoja in borbi proti revščini. Eden izmed njih je SZZR za DVR, ki je požela veliko odobravanje kot nov pristop k razvoju na ravni države. SZZR temelji na načelu državnega lastništva²⁶ in sodelovanja ter tako predstavlja obsežen in dolgoročen pristop partnerstva in sodelovanja. Drugi proces je Monetarna konferenca o financiranju za razvoj (v povezavi z Doho in Johannesburgom), ki je privedla do konsenza glede doseganja MRC in širših razvojnih ciljev. DVR se zavežejo k odprtim politikam in dobremu vladanju, razvite države pa se zavežejo k omogočanju vstopa DVR na njihova tržišče, odpisu dolga in večjim količinam pomoči. Tretji, ključni proces pa je Milenijski vrh in sprejetje MRC (Bhattacharya 2004: 102–103).

²⁶ V tem primeru ne gre za državno lastništvo v smislu lastnine kapitala, ampak za skladnost razvojnih ciljev z nameni države.

Na zasedanju Generalne skupščine ZN septembra 2000 je namreč 191 članic ZN sprejelo Milenijsko deklaracijo²⁷ (sedaj Deklaracija), s katero so se zavezale projektu svetovne razsežnosti, katerega cilj je znatno zmanjšati skrajno revščino v vseh oblikah do leta 2015. Deklaracija predstavlja partnerstvo med bogatimi in revnimi državami za boj proti skrajni revščini in za doseganje bolj dostojnega življenja milijonov moških, žensk in otrok po svetu (*ibid.* 102). V Deklaraciji je določenih osem »razvojnih ciljev tisočletja« oz. MRC, ki so osrednjega pomena za mednarodno sodelovanje na področju razvoja:

1. izničenje revščine in lakote

cilj: med letoma 1990 in 2015 prepoloviti število ljudi, ki živijo z manj kot dolarjem na dan; med letoma 1990 in 2015 prepoloviti število ljudi, ki trpijo lakoto

2. doseči splošno osnovno izobrazbo

3. promovirati enakopravnost spolov in dati več moči ženskam

4. zmanjšati smrtnost otrok

5. izboljšati zdravje mater

6. boriti se proti HIV/AIDS-u, malariji in ostalim boleznim

7. zagotoviti znosnost okolja

8. razviti svetovno razvojno partnerstvo

cilj: naprej razvijati odprto, s pravili podprto, predvidljivo, nediskriminatorno trgovanje in denarni sistem; poskrbeti za posebne potrebe najmanj razvitih držav (s carinami neobremenjen, količinsko neomejen dostop do izvoznih dobrin najmanj razvitih držav, razširjen program zmanjšanja dolgov za ZZRD in ukinitve uradnih dvostranskih dolgov, plemenita uradna pomoč pri razvoju držav obvezanih k zmanjševanju revščine); poskrbeti za posebne potrebe kopenskih in majhnih razvijajočih se otoških držav (preko »Programa akcij za znosen napredek malih razvijajočih se otoških držav« in izida dvajset sekundne posebne seje Generalne skupščine; izčrpno skrbeti za probleme dolgov razvijajočih se držav, tako z državnimi kot meddržavnimi sredstvi, da bo dolg na dolgi rok znosen; v sodelovanju z razvijajočimi se državami razviti in izvršiti strategije primerne in produktivnega dela mladih; v razvijajočih se državah v sodelovanju z lekarniškimi podjetji ponuditi dostop do privoščljivih bistvenih zdravil; v sodelovanju z zasebnim sektorjem narediti prednosti novih tehnologij bolj dostopne (UN Factsheet 2002).

²⁷ *United Nations Millennium Declaration*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine 55/2, 8. Septembra 2000. Dostopna na <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm> (29. oktober.2007).

6.2 Stanje v Pod-saharski Afriki

Sledeče podpoglavje predstavlja stanje izvajanja MRC v Pod-saharski Afriki, kjer je leta 1990 več kot 1,2 milijarda ljudi (28 % prebivalstva DVR) živelo v ekstremni revščini. Delež se je leta 2002 zmanjšal na 19 % prebivalstva DVR. V Pod-saharski Afriki je delež revščine marginalno padel (Millennium Development Goals Report 2006: 3–4). Kljub temu je število ljudi, ki živijo v ekstremni revščini, naraslo za 140 milijonov. Kronična lakota (izmerjena kot razmerje ljudi s pomanjkanjem hrane za zagotavljanje dnevnih potreb) se je v DVR zmanjšala. Kljub temu pa je napredek počasen in zato ne prinaša zmanjšanje števila lačnih ljudi, ki je v letih 1995–1997 in 2001–2003 naraslo. Ocene iz leta 2003 kažejo, da je bilo v tem letu 824 milijonov ljudi v DVR lačnih. Najbolj prizadeta regija je sigurno Pod-saharska Afrika, kjer število lačnih iz leta v leto strmo narašča (*ibid.* 4–5).

Razvojna pomoč DVR je sproti naraščala in od leta 1997 do 2005 dosegla znesek 106 milijard dolarjev (tretjina enega procenta proračunov donatorskih držav). Več kot polovica tega zneska predstavlja odpis dolga, ki se je v letu 1997 podvojil in v letu 2005 povečal za tretjino. V poročilu je bilo ugotovljeno, da se omenjeni odpis dolga ne preliva v sredstva, namenjena za zmanjševanje revščine. 50 najrevnejših DVR (večina je iz Afrike) prejme približno samo eno tretjino vseh omenjenih oblik pomoči. Donatorji so se tako zavezali, da bodo do leta 2010 podvojili pomoči Afriki. Če bi vsi donatorji izpolnili svoje obljube, bi pomoč do leta 2010 dosegla celih 130 milijard dolarjev (*ibid.* 22).

Viden je tudi napredek v izboljššanem dostopu DVR na svetovni trg. Za tri četrtine izvoznih proizvodov DVR leta 2004 ni imelo carinskih dajatev ob vstopu na tržišče razvitega sveta. Za najmanj razvite države je ta številka narasla na 79 %. Kljub temu pa so proizvodi, ki so strateško pomembni za razviti svet (kot na primer obleke in kmetijski izdelki), še vedno močno zaščiteni. Zato je ena izmed stalno prisotnih tem na agendi Svetovne trgovinske organizacije ravno zmanjševanje takšnih in podobnih ovir za trgovanje. Razvite države so se moralno sicer obvezale k uvozu izdelkov iz DVR brez določanja uvoznih kvot in carin, vendar bi se na tem področju dalo še veliko izboljšati. Nadaljnje ugodnosti za DVR bi terjale namreč veliko politične angažiranosti. DVR so v zadnjem desetletju pridobile boljši dostop na svetovni trg. Tri četrtine dolžniških terjatev se je v 29 ZZRD od leta 1998 zmanjšalo za 9 milijard dolarjev (*ibid.* 23).

Iz Poročila o MRC iz leta 2006²⁸ lahko razberemo, da je do izboljšave prišlo na področju promocije enakopravnosti med spoloma ter zmanjšanju smrtnosti otrok. Skromne spremembe so vidne še na področju doseganja splošne osnovne izobrazbe, zagotavljanju znosnosti okolja ter razvoju svetovnega razvojnega partnerstva. Po drugi strani pa na področju izboljšanja zdravja mater niso bile zabeležene vidne spremembe. Eden izmed najpomembnejših MRC, izničenje revščine in lakote, pa ni doživel izboljšanja. Prav tako ni bilo izboljšanja na področju boja proti HIV/Aidsu, malariji in ostalim boleznim (*ibid.* 4–23).

6.3 Strategija za zmanjševanje revščine

V naslednjem podpoglavju pa bom predstavila SZZR DVR. SZZR so programi na področju makroekonomske, strukturne in socialne politike, ki jih pripravljajo vlade DVR v sodelovanju z domačimi gospodarstveniki ter zunanjimi razvojnimi partnerji, kot sta MDS in SB za zmanjševanje revščine. SZZR vsebujejo tri ali večletne programe za vsestransko promocijo gospodarske rasti, programe za zmanjševanje revščine in potrebe po zunanjem financiranju ter drugih virih financiranja. Pristop oblikovanja SZZR sta začela MDS in SB leta 1999. Cilj SZZR je zagotoviti ključno povezavo ter sodelovanje med državami DVR in donatorji za doseganje MRC. SZZR predstavljajo eno izmed osnov, potrebnih za prejemanje koncesijskih kreditov s strani MDS in SB. Prav tako je SZZR potrebna za dogovor o odpisu dolga v okviru Okrepljene pobude. DVR neprestano izboljšujejo SZZR s pomočjo poglobljenih ocen in rednih pregledov napredka pri implementaciji. Zadnja poročila o napredku pri implementaciji SZZR so bila zaključena s strani MDS in odborov SB v septembru 2005.

Pet glavnih načel SZZR pristopa:

1. vodenje s strani države - promoviranje nacionalnega lastništva strategij preko široko-osnovanega vključevanja civilne družbe;
2. osredotočenost na rezultate in rešitve, ki bodo v korist revnim;
3. celostno prepoznavanje multidimenzionalne narave revščine;
4. partnersko osredotočanje s koordinirano vključitvijo partnerjev za razvoj (vlada, domači lastniki podjetij in zunanji donatorji) in
5. dolgoročna perspektiva za zmanjšanje revščine (IMF Factsheet 2005).

Za mojo diplomsko nalogo sta pomembni predvsem SZZR Ugande in Burkin Faso, ki jih

²⁸ *Millennium Development Goals Report*

bom predstavila v naslednjem delu. Z analizo SZZR omenjenih držav bom skušala ugotoviti, kakšne cilje sta si vladi analiziranih držav zastavili, da bi dosegli zmanjšanje revščine in doseganje MRC ter koliko sredstev za doseganje teh ciljev sta dobili v okviru obeh Pobud. Potem bom za primer Ugande podrobneje analizirala poročilo o napredku iz leta 2002 skupaj z revizijo Plana ukrepov za izničenje revščine iz leta 2005. Za primer Burkin Faso bom podrobneje analizirala zadnje poročilo o implementaciji programov SZZR iz leta 2004. Prav tako si bom pomagala še z ostalimi poročili iz prejšnjih let (predvsem poročila MDS in Mednarodnega razvojnega združenja²⁹), kjer bom skušala ugotoviti, ali sta se državi držali svojih ciljev zastavljenih v SZZR, katere izmed njih sta dosegli in koliko so jim pri tem pomagala sredstva, pridobljena z odpisom dolga v okviru obeh Pobud.

6.3.1 Strategija za zmanjševanje revščine Ugande

Uganda je bila ena izmed prvih držav, ki je bila upravičena do sredstev v okviru Okrepljene pobude, saj je že maja 2000 dosegla točko izvršitve³⁰. Razlog za tako hitro doseganje točke izvršitve je bila zelo dobro pripravljena ter učinkovita SZZR. Že leta 1995 je Uganda začela s procesom razvijanja vsestranske razvojne strategije, katere glavni cilj je bil zmanjšati revščino v državi. Ta proces se je zaključil leta 1997 z oblikovanjem osnutka programa imenovanega Plan ukrepov za izničenje revščine³¹, katerega glavni cilj je bil zmanjšanje populacije, ki živi v absolutni revščini na 10 % do leta 2017. Povzetek Plana ukrepov za izničenje revščine je bil nato leta 2000 sprejet kot Ugandska SZZR. Plan ukrepov za izničenje revščine obsega razvoj in izvajanje široke palete politik različnih sektorjev, plan za investicije ter programe v katerih so vključeni predstavniki čim večjega možnega števila domačih podjetnikov, tuje finančne agencije, civilna družba, privatni sektor, nevladne organizacije ter seveda vlada z različnimi ministrstvi. Ugandski plan za izničenje revščine temelji na štirih medsebojno povezanih sklopih³²:

- oblikovanje okvirja za gospodarsko rast in strukturno transformacijo (stabilno makroekonomsko okolje in rast, fiskalne dejavnosti);
- zagotavljanje dobrega vladanja in varnosti (perspektiva javnega sektorja, zakonodajna in sodna reforma, politične povezave med javnim in sodnim sektorjem);
- neposredno povečanje možnosti revnih, da zvišajo svoje prihodke in
- neposredno povečanje možnosti revnih, da izboljšajo kvaliteto svojega življenja.

²⁹ *International Development Association*

³⁰ Glej stran 25.

³¹ *The Poverty Eradication Action Plan*

³² Povzeto po Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda 2000.

Poročilo iz leta 2002 pregleda napredek na vseh štirih sklopih ter poda predloge za nadaljnji razvoj. V poročilu je ugotovljeno, da ugandska vlada sicer preliva javna sredstva neposredno na področja izvajanja programov za zmanjšanje revščine v državi, ki vključujejo aktivnosti na področju osnovnega izobraževanja, zdravstvene nege in pitne vode, vendar kljub temu razmere na tem področju še vedno niso zadovoljive. Rezultati namreč kažejo samo na skromne spremembe. Najbolj zaskrbljujoče področje, ki ni doživelo pričakovanega razvoja, je visoka umrljivost, še posebej med novorojenčki, majhnimi otroki in materami. Kljub temu pa so na drugih področjih vidni boljši rezultati.

Na področju medicinske oskrbe ter novih primerov okuženosti z virusom HIV se je situacija izboljšala. V poročilu je podana tudi zaskrbljenost glede pokritosti cepljenja in naraščanju prebivalstva. Prav tako se ni izboljšala situacija na področju zagotavljanja dobrega vladanja in varnosti ter neposrednega povečanje možnosti revnih, da zvišajo svoje prihodke. Nekaj dogajanja na teh področjih je moč zaznati, vendar spremembe še niso tako očitne, da bi lahko govorili o izboljšanju stanja. Kar se tiče makroekonomske stabilnosti v državi pa lahko v poročilu ugotovimo, da se je le-ta v obdobju zadnjih let ohranila, vendar pa se je gospodarska rast izboljšala samo marginalno, saj še vedno ostaja daleč za načrtom, ki znaša 7 % na leto. Slaba rast, skupaj z nizkimi cenami kave, je imela vpliv na dohodke gospodinjstev. Rast javnega sektorja ostaja oslABLJENA zaradi skromnega napredka pri izvajanju reform na pravnem področju in slabe infrastrukture³³.

Maja 2005 je ugandska vlada formalno izdala revizijo Plana ukrepov za izničenje revščine za obdobje 2004/05–2007/08. Ta dokument vsebuje oceno revščine, prikaz političnih ukrepov za odpravo revščine, načrte za izboljšanje različnih gospodarskih sektorjev, predstavitev financiranja programov ter njihovih rezultatov za obdobje 2004/05–2007/08. Revizija identificira različne politike za doseganje rasti, zmanjšanja revščine ter izboljšave pri izvajanju programov skozi pet področij³⁴:

- ekonomsko upravljanje (ohranjanje makroekonomske stabilnosti, fiskalna konsolidacija, spodbujanje privatnih investicij);
- povečanje proizvodnje, konkurence in dohodka (modernizacija kmetijstva, ohranjanje naravnih virov, posodabljanje in gradnja infrastrukture, razvoj podjetništva in drugih podobnih dejavnosti);

³³ Povzeto po Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda 2002: 8–12.

³⁴ Povzeto po Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda 2004: 5–8.

- varnost, reševanje konfliktov in upravljanje z nesrečami (preprečevanje uporniških vstaj s sredstvi za mirno reševanje konfliktov, končanje plemenskih sporov, pomoč razseljencem in beguncem);
- dobro vladanje (spoštovanje človekovih pravic, demokratizacija, razvoj boljšega pravnega sistema, transparentnost in preprečevanje korupcije) in
- človeški razvoj (izboljšanje primarnega in sekundarnega izobraževanje, večja pismenost, izboljšano zdravstvo, nadzor rasti prebivalstva).

V Reviziji so predstavljeni podatki za revščino v državi. Po podatkih iz Revizije je v devetdesetih letih revščina dramatično padla. Po letu 2000 pa je zopet začela naraščati (razmerje ljudi pod mejo revščine je iz 34 % leta 2000 naraslo na 38 % leta 2003). Temu trendu je sledilo tudi znatno povečanje neenakosti v državi, ki narašča vse od leta 1997. Gini koeficient je v letih 1997/98 narasel iz 0,35 na celih 0,43 v letu 2003. Razloge za takšno stanje je po mnenju avtorjev Revizije potrebno iskati v slabši rasti kmetijstva v zadnjih letih, padcu cen kmetijskih produktov, visoki rasti prebivalstva, veliki smrtnosti prebivalstva zaradi HIV-a/Aids-a in političnih nemirih. Podatki za razvoj izobraževanja in pismenosti v državi pa kažejo drugačno, bolj pozitivno podobo. Zato pa so podatki smrtnosti novorojenčkov, majhnih otrok in mater zastrašujoči, saj se po podatkih iz revizije stanje ne bo izboljšalo vsaj še nekaj let. Reforme, ki so bile izvedene na področju zdravstva v zadnjih nekaj letih so sicer spodbudne, vendar točni podatki še niso na voljo, tako da je še težko govoriti o njihovem uspehu³⁵.

Ugandsko dolžniško breme je ostalo vse od doseganja točke izvršitve aprila 2000 skoraj nespremenjeno. Zato se je vlada zavezala, da bo postopoma zmanjšala odvisnost od zunanjega zadolževanja. Raziskave MDS namreč kažejo, da je ugandsko dolžniško breme močno odvisno od vremenskih sprememb in izvoznih šokov zaradi slabšanja pogojev trgovanja. Po doseganju točke odločitve v okviru Okrepljene pobude je Uganda prejela odpis dolga v neto sedanjih vrednosti 1 milijarde dolarjev s strani tako multilateralnih kot tudi bilateralnih kreditorjev. Ta odpis dolga bi moral Ugandi zagotoviti stabilnost dolžniškega bremena, ki ne bi smel presežati 150 % izvoznih prihodkov. Uganda si je vse od doseganja točke odločitve v okviru prvotne Pobude do leta 2003 pri multilateralnih donatorjih izposodila 1,5 milijarde dolarjev. Kljub temu, da je bila večina teh posojil visoko koncesijskih, je njihov učinek privedel do zvišanja neto sedanje vrednosti ugandskega bremena na 305 % izvoznih

³⁵ Povzeto po Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda 2004: 12–14.

prihodkov. Prav tako je na stanje vplivalo znižanje cen kave in drugih primarnih proizvodov³⁶. Financiranje programov ugandska vlada strogo nadzira in v vsakem poročilu natančno porazdeli celotna sredstva na prioriteta področja svojega delovanja. Vendar pa v teh poročilih ni moč zaslediti podatkov o donatorjih in količini finančnih sredstev. Ta podatek sem dobila v poročilu MDS in SB iz leta 2006. V tem poročilu so namreč navedeni statistični podatki v zvezi z obema Pobudama.

Tabela 6.3.1.1: Količina odpisanega dolga v okviru obeh Pobud, podana v milijonih dolarjev v neto sedanjih vrednosti v letu, ko je Uganda dosegla točko odločitve

	<u>Zmanjšanje neto sedanje vrednosti</u> <u>(reduction in NPV terms)</u>			<u>Nominalni odpis servisiranja dolga</u> <u>(nominal debt service relief)</u>		
	Prvotna Pobuda	Okrepljena Pobuda	Skupaj	Prvotna Pobuda	Okrepljena Pobuda	Skupaj
Uganda	347	656	1.003	650	1.300	1.950

Vir: HIPC Initiative – Statistical Update 2006: 10.

6.3.2 Strategija za zmanjševanje revščine Burkine Faso

Vlada Burkine Faso je svojo SZZR razvila junija leta 2000. SZZR Burkine Faso obsega identifikacijo razlogov za revščino v državi, predstavitev vladne strategije za zmanjšanje revščine ter predloge za nadzor in oceno razvoja na področju doseganja zmanjšanja revščine. V SZZR so predstavljeni naslednji cilji, katerim mora vlada slediti³⁷:

- spodbujanje rasti temelječe na enakosti (izvoz, rast BDP, konkurenca podjetij);
- zagotoviti revnim dostop do osnovnih socialnih storitev (izobraževanje, zdravstvo);
- povečati možnosti za zaposlitev ter izboljšati dejavnosti, ki proizvajajo dohodek in
- promocija dobrega vladanja.

Za doseganje teh ciljev so potrebna številna finančna sredstva. Vlada Burkine Faso je v svoji SZZR ocenila, da bo v letu 2000 potrebovala 15 milijard dolarjev in nato še v naslednjih letih nekje med 32 in 34 milijarde dolarjev finančnih sredstev za izvajanje načrtovanih programov v okviru SZZR. Okrepljena pobuda pa jim je dodelila finančna sredstva v vrednosti 12,4 milijarde dolarjev za leto 2000 in nekje med 26 ter 26,4 milijarde dolarjev za naslednja leta izvajanja programov³⁸. Iz poročila leta 2004 je razvidno, da je Burkina Faso od leta 2001 mobilizirala v povprečju 24,3 milijarde dolarjev sredstev, ki jih je pridobila v okviru

³⁶ Povzeto po Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda 2004: 41.

³⁷ Povzeto po Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso 2000.

³⁸ Povzeto po Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso 2000.

Okrepljene pobude. V prvih letih so naleteli na številne težave zaradi zapletenih postopkov črpanja sredstev iz Okrepljene pobude in zato je bilo v tem času izvajanje programov omejeno. Kljub temu je v letu 2004 poraba sredstev iz Okrepljene pobude dosegla 43,5 milijarde dolarjev. Načrtovano je bilo, da bi se do tega leta za različne programe potrošilo 57,6 milijarde dolarjev. Torej je Burkina Faso izvedla 75 % vseh načrtovanih programov³⁹.

Tabela 6.3.2.1: Porazdelitev sredstev pridobljenih v okviru Okrepljene pobude v milijardah dolarjev (primer Burkiné Faso)

Prioritetna področja	2001	2002	2003
Izobraževanje	2,7	9,3	10,5
Zdravje	1,9	10,0	9,5
Pitna voda	-	1,9	0,9
Ruralni razvoj	2	2,5	3
Majhna in srednje velika podjetja/industrija	0,3	1	1,2
Izgradnja kapacitet, novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij	-	-	0,3
Ostalo	-	3,4	4,3

Vir: Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso 2004: 13.

Iz poročila o implementaciji lahko ugotovimo, da se je delež porabljenih sredstev iz Okrepljene pobude za zdravje, ruralni razvoj in pitno vodo v letu 2004 v primerjavi s prejšnjim letom povečal, medtem ko se je delež sredstev porabljenih za izobraževanje zmanjšal. Razlog je v težavah pri absorpciji sredstev. Ostala področja so doživela napredek, in sicer v letu 2003 je bilo sredstev pridobljenih iz Okrepljene pobude za 5,8 milijarde dolarjev, v letu 2004 pa 7,2 milijarde dolarjev (povečanje za celih 24,5 %) ⁴⁰.

Tabela 6.3.2.2: Količina odpisanega dolga v okviru obeh Pobud podana v milijonih dolarjev v neto sedanji vrednosti v letu, ko je Burkina Faso dosegla točko odločitve

	Zmanjšanje neto sedanje vrednosti (reduction in NPV terms)			Nominalni odpis servisiranja dolga (nominal debt service relief)		
	Prvotna Pobuda	Okrepljena Pobuda	Skupaj	Prvotna Pobuda	Okrepljena Pobuda	Skupaj
Burkina Faso	229	324	553	400	530	930

Vir: Staffs of the IMF and the World Bank 2006: 10.

³⁹ Povzeto po Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso 2004: 11–13.

⁴⁰ Povzeto po Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso 2004: 11–14.

V poročilih se omenja napredek na velikem področju zastavljenih ciljev. Slabši napredek je bil zabeležen v prvih letih izvajanja programov SZZR, in sicer predvsem na področju zagotavljanja dostopa revnih do osnovnih socialnih storitev. Prav tako je bila med leti 2000 in 2002 zabeležena manjša gospodarska rast kot je bilo načrtovano v SZZR⁴¹. Razloge ni moč iskati v nezadostnem izvajanju makroekonomskih, strukturnih in socialnih reform, temveč v skromnem agrarnem prihodku, politični krizi v Slonokoščeni obali in šibkem črpanju v okviru Okrepljene pobude. Kljub slabšim rezultatom, kot so bili načrtovani, je Burkina Faso v letih med 2000 in 2002 doživela v splošnem napredek (najbolj viden na področju izobraževanja)⁴².

Poročilo o implementaciji SZZR iz leta 2004 omenja tudi podatke za dolg in sicer je javni dolg na koncu leta 2004 v Burkini Faso znašal 1.130,1 milijarde dolarjev. 87,54 % tega dolga je bilo zunanjega (989,3 milijarde dolarjev). Največ ga je bilo multilateralnega (858,9 milijarde dolarjev). Ob koncu decembra leta 2004 je zunanji dolg glede na BDP znašal 41,43 %, kar je približno enak delež kot leto poprej. Delež zunanjega servisiranja dolga glede na izvoz dobrin in storitev pa se je iz 19,8 % leta 2003 zvišal na 21,3 % leta 2004. Analize tako kažejo, da je vzdržnost zunanjega dolga Burkine Faso, kljub mobilizaciji odpisa dolga v okviru Okrepljene pobude, še vedno negotova. Razlogi so v novih zadolževanjih države, nezadovoljivem izvozu, ki nudi malo diverzifikacije in je še vedno podvržen zunanjim šokom⁴³. Že omenjeno poročilo MDS in SB o statističnih podatkih izvajanja obeh Pobud podaja tudi zanimive podatke glede porabe sredstev 29 držav, ki so dosegle točko odločitve (med katerimi sta tudi Burkina Faso in Uganda) za izvajanje programov in reform za zmanjšanje oziroma izničenje revščine. Podatki za analizirani državi nam pokažejo, da sta obe državi skozi leta povečevali financiranje programov za izvajanje programov in reform za zmanjšanje oziroma izničenje revščine. Uganda je v primerjavi z Burkino Faso namenjala veliko več sredstev za financiranje programov in reform za zmanjšanje oziroma izničenje revščine.

Tabela 6.3.2.3: Poraba za zmanjšanje revščine v milijonih dolarjev

	1999	2000/01	2002	2003	2004	2005
Burkina Faso	113,8	116,7	156,8	201,1	274,8	331,0
Uganda	306,0	423,7	553,1	724,8	914,7	1.039,7

Vir: Staffs of the IMF and the World Bank 2006: 33–34.

⁴¹ Rast je bila nižja za 1 %.

⁴² Povzeto po *ibid.* 4–7.

⁴³ Povzeto po *ibid.* 21.

6.4 Raziskava in analiza rezultatov

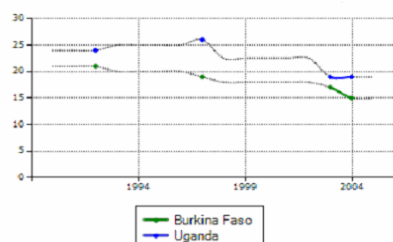
1. spremenljivka - revščina

Tabela 6.4.1: Delež prebivalstva, ki ne zadovolji svojih energetskih potreb po hrani⁴⁴

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Burkina Faso	19,0	-	-	-	-	-	17,0
Uganda	26,0	-	-	-	-	-	19,0

Vir: World Bank Group 2007b.

Graf 6.4.1: Delež prebivalstva, ki ne zadovolji svojih energetskih potreb po hrani

Vir: World Bank Group 2007a.

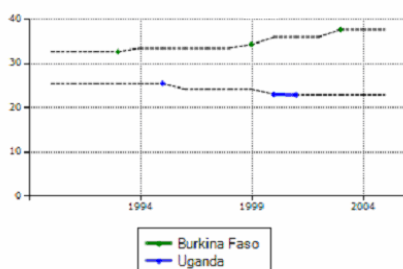
Podatke za delež prebivalstva, ki ne zadovolji svojih energetskih potreb po hrani sem dobila samo za leto 1997 in 2003. Ob primerjavi podatkov, lahko ugotovimo, da se je delež prebivalstva, ki ne zadovolji svojih energetskih potreb po hrani v obeh državah iz leta 1997 do 2003 zmanjšal. V Burkini Faso se je ta delež v 6 letih zmanjšal za 2 % v Ugandi pa za celih 7 %.

Tabela 6.4.2: Delež otrok mlajših od 5 let, ki so prelahki

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Burkina Faso	-	34,3	-	-	-	37,3
Uganda	-	-	23,0	22,9	-	-

Vir: World Bank Group 2007b.

Graf 6.4.2: Delež otrok mlajših od 5 let, ki so prelahki

Vir: World Bank Group 2007a.

⁴⁴ Podatke za afriške države je zelo težko dobiti. Tisti, ki se dobijo, pa so ponavadi zelo pomanjkljivi.

Težave sem ravno tako imela tudi pri iskanju podatkov za delež otrok mlajših od 5 let, ki so prelahki. Po analizi obstoječih podatkov lahko za Burkino Faso ugotovimo, da se je ta delež iz leta 1999 do leta 2003 zmanjšal za 3 %. Iz leta 2000 do leta 2001 se je delež otrok mlajših od 5 let, ki so prelahki, zmanjšal v Ugandi za slabih 0,1 %. Torej gre v obeh državah za padajoči trend.

Tabela 6.4.3: Delež prebivalstva z manj kot 1 dolarjem na dan

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Burkina Faso	44,8	-	-	-	-	27,2
Uganda	-	-	-	-	-	-

Vir: World Bank Group 2007b.

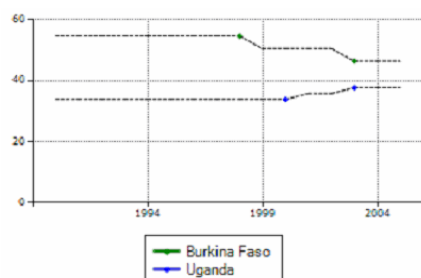
Podatke za delež prebivalstva z manj kot 1 dolarjem na dan sem našla samo za Burkino Faso. Podatki so pozitivni, saj kažejo na zmanjšanje deleža prebivalstva z manj kot 1 dolarjem na dan, in sicer se je ta delež v 5 letih zmanjšal za celih 17,6 %.

Tabela 6.4.4: Delež prebivalstva pod nacionalno mejo revščine

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Burkina Faso	54,6	-	-	-	-	46,4
Uganda	44,4	-	33,8	-	-	37,7

Vir: World Bank Group 2007b.

Graf 6.4.3: Delež prebivalstva pod nacionalno mejo revščine

Vir: World Bank Group 2007a.

Trend rasti oziroma padanja je za podatek za delež prebivalstva pod nacionalno mejo revščine v obeh državah drugačen. V Burkinu Faso lahko zasledimo padajoči trend za omenjeni delež, in sicer se je le-ta iz leta 1998 do leta 2003 zmanjšal za 8,2 %. V Ugandi pa se je ta delež v začetnem obdobju med leti 1998 in 2000 zmanjšal (10,6 %), potem pa je po tem obdobju vse dol leta 2003 začel zopet naraščati. Ta delež se je zvišal za 3,9 %.

Vsi zgoraj omenjeni podatki za Burkino Faso kažejo na zmanjševanje revščine. V primeru Ugande pa gre za drugačno situacijo. Uganda je vse do leta 2000 dosegala visok razvoj in s tem tudi zmanjšanje revščine, vendar pa se po letu 2000 začnejo stvari spreminjati na slabše. Zaznane izboljšave in spremembe so v obeh državah dokaj majhne. Prav tako se je potrebno zavedati, da so ti podatki za obe državi še vedno daleč od doseganja zastavljenih MRC.

2. spremenljivka - dolg

Tabela 6.4.5: Dolgoročni dolg (vrednost zaokrožena na tisoč dolarjev)

	2001	2002	2003	2004	2005
Burkina Faso	1,314,872	1,408,766	1,597,540	1,904,827	1,919,755
Uganda	3,305,904	3,577,786	4,190,422	4,460,782	4,250,253

Vir: The World Bank 2007b..

V obeh državah dolgoročni dolg skozi večino preučevanih let narašča. V Burkinu Faso je to naraščanje konstantno, medtem ko v Ugandi lahko zasledimo v zadnjih letih manjše zmanjšanje. Vendar pa ima Uganda v primerjavi z Burkino Faso veliko večjo dolgoročno dolžniško obremenitev.

Tabela 6.4.6: Celotna obveznost odplačila dolga (% izvoza dobrin, storitev in dohodka)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Burkina Faso	6,8	9,8	7,4	8,8	11,9	-
Uganda	81,4	74,8	59,7	51,5	27,5	19,8
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Burkina Faso	-	-	-	-	14,9	11,8
Uganda	18,2	20,2	20,8	13,8	7,8	4,7
	2002	2003	2004	2005		
Burkina Faso	-	-	-	-		
Uganda	6,1	7,2	6,9	9,2		

Vir: World Bank Group 2007c.

Po podatkih o celotni obveznosti odplačila dolga glede na % izvoza proizvodov, storitev in dohodka, lahko ugotovimo, da obe državi še vedno veliko potrošita za zmanjševanje svojega dolžniškega bremena. Težko je govoriti o trendu padanja ali naraščanja, saj lahko pri obeh državah zasledimo iz leta v leto različne trende. Razlogi so predvsem v novih zadolževanjih, ki so posledica izvajanja novih razvojnih programov in reform za zmanjševanje in izničenje revščine, slabšanje pogojev trgovanja, nižanje cen primarnih proizvodov, razne naravne nesreče, ipd.

Tabela 6.4.7: Odplačilo dolga glede na BDP

	1998–99	2000–01	2002	2003	2004	2005
Burkina Faso	2,1	1,5	1,0	1,1	0,9	0,7
Uganda	1,7	1,3	1,0	1,0	1,4	1,4

Vir: Staffs of the IMF and the World Bank 2006: 30–31.

Tabela 6.4.8: Celotno odplačilo dolga v milijonih dolarjev

	1998–99	2000–01	2002	2003	2004	2005
Burkina Faso	58,9	41,6	33,5	48,9	45,7	-
Uganda	104,0	72,9	59,7	61,7	97,8	-

Vir: Staffs of the IMF and the World Bank 2006: 30–31.

Podatki za odplačilo dolga glede na BDP nam za primer Burkine Faso kažejo padajoči trend. V primeru Ugande ta delež vse do leta 2003 pada, potem pa zopet začne rasti. Iz tabele 6.4.8 pa lahko razberemo, da državi letno namenjata visoke vsote za celotno odplačilo dolga. Pri obeh državah težko govorimo o trendu padanja ali naraščanja za ta podatek, saj se številke iz leta v leta spreminjajo v smeri padanja in naraščanja. Podatki za dolg nam v splošnem torej ne prikažejo jasne slike stanja v obeh državah. Iz podatkov pa lahko razberemo, da so dolžniška bremena obeh držav še vedno zelo visoka in zaradi tega močno vplivajo na ekonomsko stanje države. Kljub prejemanju odpisov dolga ter drugih oblik pomoči, državi še vedno močno zaostajata za zastavljenimi MRC.

7. ZAKLJUČEK

Ali lahko odpis dolga, ki sloni na teoretični predpostavki, da dolg negativno vpliva na rast, prinese razvoj afriškim državam? To vprašanje me je spodbudilo k pisanju diplomske naloge, v kateri sem predpostavila, da odpis dolga ne bo prinesel razvoja afriškim državam. Ob samem raziskovanju sem ugotovila, da gre za izredno kompleksno temo, ki je sicer že dolgo prisotna v diskusiji mednarodne skupnosti, vendar kljub temu še zelo neraziskana. Dokazovanja svoje hipoteze sem se najprej lotila z iskanjem vzrokov in zgodovinskim pregledom dogajanja med obdobjem dolžniške krize. Ob tem sem spoznala ozadje samega problema zadolževanja DVR. Po pregledu strategij in ukrepov za reševanje dolžniške krize pa sem prišla do pomembnega spoznanja, in sicer da gre v primeru zadolženosti afriških držav za drugačen primer kot v primer zadolženosti Latinske Amerike. Ker je bila večina dolga Latinske Amerike komercialnega, je velikemu številu držav uspelo rešiti svoje dolžniške probleme. Medtem, ko gre v primeru Afrike za bolj kompleksen primer, kjer je večina držav

dolgovala denar multilateralnim institucijam. Razlike pa niso samo v lastnini dolga, temveč gre za dejavnike, ki so močnejše zakoreninjeni. Afrika je namreč kontinent, ki je bil do nedavnega razcepljen na kolonije. Tako ekonomski kot tudi socialni razvoj je bil v teh državah oviran s strani kolonialnih sil, ki so afriško ozemlje dolgo izkoriščale. Pozna industrializacija, pozno osamosvajanje, navezanost na izvoz predvsem primarnih dobrin, ki so deležne fluktuaciji cen na svetovnem tržišču, slabo mikro- in makro vodenje države, socialni nemiri, korupcija in podobni dejavniki poleg visoke zadolženosti pri multilateralnih institucijah močno vplivajo na skromen razvoj črnega kontinenta. Zato številni avtorji iščejo razloge za neuspeh odpisa dolga pri uresničevanju razvoja ravno v teh dejavnikih.

Analiza teorije odnosa med dolgom in razvojem mi ni kaj dosti pomagala pri potrjevanju hipoteze. Teorija namreč nudi številne poglede na mojo temo in večina le-te se bolj z vidika ekonometričnega dokazovanja osredotoča na raziskovanje odnosa med dolgom in rastjo. V enem izmed podglavij sem se osredotočila tudi na razvojne teorije, ki skušajo poiskati rešitev, kako zagotoviti razvoj DVR. Le-te namreč razlagajo, kako in zakaj prihaja do razvoja oziroma predlagajo različne ukrepe, ki naj bi pripeljali DVR na pot razvoja. Vendar razvojne teorije ne morejo zaobjeti vseh značilnosti in posebnosti posameznih držav, zato so mi pri dokazovanju moje hipoteze lahko bile samo v pomoč.

V zadnjem delu naloge pa sem se posvetila raziskovalnemu delu, kjer sem analizirala Poročilo MRC 2006, SZZR Burkine Faso in Ugande skupaj z vsakoletnimi poročili ter izvedla krajšo raziskavo, kjer sem primerjala podatke izbranih spremenljivk razvoja obeh držav. Iz poročila 2006 sem razbrala, da je viden napredek na večini izmed MRC, vendar je situacija v Afriki še daleč od pričakovane. Poročilo MRC 2006 napoveduje, da večini izmed afriških držav do leta 2015 ne bo uspelo doseči zelenih ciljev. Pri analizi SZZR sem ugotovila, da je Burkin Faso uspelo doseči napredek v večini izmed zastavljenih ciljev. Uganda pa je beležila nekje vse do leta 2000 velik napredek, potem pa je le-ta najprej začel stagnirati in kasneje celo padati. Dosežen napredek pa je po ocenah MDS in SB še vedno premajhen. Situacija je v teh državah še daleč od zadovoljive, saj izboljšave dejavnikov razvoja še vedno ne prinašajo doseganja zastavljenih ciljev v prvotni SZZR.

Medtem ko se SZZR osredotočajo na širše področja razvoja (vključujejo izobraževanje, zdravstvo, dobro vladanje, socialo), pa sem se s svojo raziskavo osredotočila samo na revščino in dolg. To je eden izmed razlogov, zakaj ne morem z zagotovostjo potrditi

pravilnost svoje hipotezo, kajti vključevanje večjega števila spremenljivk bi morda privedlo do drugačnih rezultatov. Za ta korak pa sem se vseeno odločila, saj je obdobje prejemanja odpisa dolga za obe državi še vedno prekratko in zato je še težko govoriti o kakšnih spremembah na področjih kot so zdravstvo in izobraževanje. Za te dejavnike razvoja je potrebno veliko daljše obdobje odpisa dolga, da bi lahko govorili o kakšnih izboljšavah ali poslabšanju. Za podajanje odgovora na vprašanje ali odpis dolga lahko prinese razvoj afriškimi državam je potrebno daljše obdobje odpisa dolga, ki bi nam lahko bolj natančno pokazalo spremembe na vseh dejavnikih razvoja. Vendar pa se tukaj srečamo še z eno težavo, in sicer kaj sploh je razvoj in kateri dejavniki ga določajo. To pa bi bila zopet lahko nova naloga, saj obstaja veliko definicij razvoja in različne teoretične smeri si ga razlagajo vsaka po svoje.

Primerjava podatkov za revščino je pokazala, da je v Burkini Faso prišlo do izboljšav. V Ugandi ravno tako, vendar je po letu 2000 vidna stagnacija. Podatki o dolgu pa kažejo na pravilnost moje hipoteze. Dolgoročni dolg namreč v obeh državah kljub odpisu dolga narašča. To kaže na to, da se morajo države za doseganje razvojnih ciljev na novo zadolževati. Veliko zagovornikov odpisa dolga vidi rešitev za doseganje razvoja afriških držav v celotnem odpisu vsega dolga afriškimi državam, vendar ti zagovorniki ne upoštevajo še veliko drugih pomembnih dejavnikov, ki jih pri raziskovanju tega problema ne smemo izpustiti (kolonializem, pozno osamosvajanje, politike razvitega sveta, odvisnost od izvoza primarnih proizvodov, vzorci mednarodne menjave, nezadovoljivi učinki ekonomskih reform, neugodno investicijsko okolje, podkupljiva in nasilna vlada, vojne, porušena fizična in socialna infrastruktura). Ti dejavniki vključno z dolgom so namreč tisti, ki so vplivali na visoko zadolženost afriških držav. Le-ta pa predstavlja samo enega izmed vidikov nerazvitosti.

8. SEZNAM LITERATURE:

Abrego, Lisandro in Doris C. Ross (2001): *Debt Relief under the HIPC Initiative: Context and Outlook for Debt Sustainability and Resource Flows*. Washington DC: International Monetary Fund, Discussion Paper No. 2001/96, prepared for the UNU/WIDER Development conference on Debt Relief, Helsinki. Dostopno na <http://www.wider.unu.edu/publications/dps/dps2002/dp2002-44.pdf> (1. november 2007).

Adedeji, Adebayo (1985): Foreign Debt and Prospects for Growth in Africa During the 1980s. *Journal of modern African studies* 23(1), 53–74.

Agenor, Pierre-Richard in Peter Montiel (1996): *Development Macroeconomics*. New Jersey: Princeton University Press.

Andrews, David, Anthony R. Boote, Syed S. Rizavi in Sukhwinder Singh (1999): *Debt Relief for Low- Income countries: The Enhanced HIPC Initiative*. Washington DC: International Monetary Fund, Pamphlet Series No. 51. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/pam/pam51/contents.htm> (1. november 2007).

Arslanalp, Serkan in Peter Blair Henry (2003): *Is Debt Relief Efficient?*. Stanford: Graduate School of Business, Research Paper No. 1837. Dostopno na <http://faculty-gsb.stanford.edu/henry/Homepage/PDF/JF-Debt-Relief.pdf> (2. november 2007).

Arslanalp, Serkan in Peter Blair Henry (2006): Policy Watch Debt Relief. *Journal of Economic Perspectives* 20(1), 1–14.

Bhattacharya, Amar (2004): *From Debt Relief to Achieving the Millenium Development Goals*. HIPC Debt Relief – Myths and Reality, FONDAD (Forum on Debt and Development), 97–108. Dostopno na http://www.fondad.org/product_books/pdf_download/6/Fondad-HIPC-BookComplete.pdf (1. november 2007).

Bigsten, Arne, Jörgen Levin in Håkan Persson (2001): *Debt Relief and Growth, A Study of Zambia and Tanzania*. Washington DC: United Nations University, prepared for the UNU/WIDER Development conference on Debt Relief, Helsinki. Dostopno na http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2001-2/parallel%20papers/3_5_Levin.pdf (1. november 2007).

Bleaney, Michael, Norman Gemmill in David Greenaway (1995): Tax Revenue Instability, with particular Reference to Sub-Saharan Africa. *The Journal of Development Studies* 3(6), 883–902.

Borensztein, Eduardo (1989): *Debt Overhang, Credit Rationing and Investment*. Washington DC: IMF Research Department, WP/89/74. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=884967#PaperDownload (1. november 2007).

Brooks, Ray in drugi (1998): *External Debt History of Ten Low-Income Developing Countries: Lessons from Their Experience*. Washington DC: International Monetary Fund,

Policy Development and Review Department, International Monetary Fund Working Paper No. 72 (WB/98/72). Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9872.pdf> (1. november 2007).

Cax, Catherine Isabelle (2005): *Does Debt Relief enhance Growth in Third World Countries?* Copenhagen: University of Copenhagen, Department of Economics. Dostopno na http://www.econ.ku.dk/dalgaard/Studsem/Projects/Does_Debt_Relief_enhance_Growth.pdf (1. november 2007).

Chauvin, Depetris N. in A. Kraay (2005): *What has 100 Billion Dollars Worth of Debt Relief Done for Low- Income Countries?* Washington DC: World Bank. Dostopno na <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/ChauvinKraayWhatHasDebtReliefAccomplishedSept2005.pdf> (1. november 2007).

Chowdhury (2001): *External Debt and Growth in Developing Countries, A Sensitivity and casual Analysis*. Washington DC: United Nations University, WIDER (World Institute for Development Economics Research) Discussion Paper No. 2001/95. Dostopno na www.wider.unu.edu/publications/dps/dp2001-95.pdf (1. november 2007).

Claessens, Stijn (1990): The Debt Laffer Curve: Some Estimates. *World Development* 18(12), 1671–1677.

Clements, Benedict, Rina Bhattacharya in Toan Quoc Nguyen (2005): *Can Debt Relief Boost Growth in Poor Countries?* Washington DC: International Monetary Fund. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues34/> (1. november 2007).

Cohen, Daniel (1993): Low Investment and Large LDC Debt in the 1980s. *American Economic Review* 83(3), 437–449.

Cordella, Tito, Luca Antonio Ricci in Marta Ruiz- Arranz (2005): *Debt Overhang or Debt Irrelevance? Revisiting the Debt- Growth Link*. Washington DC: International Monetary Fund, Working Paper (WP/05/223). Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05223.pdf> (1. november 2007).

Čede, Urška (2004): *Preoblikovanje pobude HIPC*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Dagdeviren, Hulya in John Weeks (2001): *How much poverty can HIPC reduce?* Paper for a WIDER Conference on Debt Relief. Helsinki. Dostopno na http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2001-2/parallel%20papers/1_2_DagWeeks.pdf (1. november 2007).

Darlington Richards, Gladson Nwanna in Sonny Nwankwo (2003): Debt burden and corruption impacts: African market dynamism. *Management Decision* 41(3), 304–310.

Daseking, Christina in Robert Powell (1999): *From Toronto terms to the HIPC Initiative: A Brief History of Debt Relief for Low-income Countries*. Washington DC: International Monetary Fund Policy Department. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=880669#PaperDownload (1. november 2007).

Deshpande, Ashwini (1997): The Debt Overhang and the Disincentive to Invest. *Journal of Development Economic* 52(1), 169–187.

Dijkstra, Geske in Niels Hermes (2001): *The Uncertainty of Debt Service Payments and Economic Growth of Highly Indebted Poor Countries: Is There a Case for Debt Relief?*. Washington DC: United Nations University, WIDER (World Institute for Development Economics Research), Discussion Paper No. 2001/122. Dostopno na <http://www.wider.unu.edu/publications/dps/dp2001-122.pdf> (1. november 2007).

Dillon John (2000) *Lessons from the First Year and Challenges for the Jubilee Debt Campaign*, ISGN Publication. Dostopno na <http://www.isgnweb.org/pub/05-005.htm> (1. november 2007).

Dodd, Randall (2002): Sovereign Debt Restructuring. *The Financier* 9(1–4), 1–5.

Easterly, William (2002): How Did Highly Indebted Poor Countries Become Highly Indebted? Reviewing Two Decades of Debt Relief. *World Development* 30(10), 1677–1696.

Elbadawi, A. Ibrahim, Benno J. Ndulu in Njuguna Ndung'u (1997): *Debt Overhang and Economic Growth in Sub-Saharan Africa*. V Zubair Iqbal in Ravi Kanbur (ur): *External Finance for Low- Income Countries*, 49–76. Washington DC: International Monetary Fund.

Fosu, Augustin (1999): The External Debt Burden and Economic Growth in the 1980s: Evidence from Sub-Saharan Africa. *Canadian Journal of Development Studies* 20(2), 307–318.

Friedman, Irving Sigmund (1983): *The world debt dilemma: managing country risk*. Washington: Council for International Banking Studies.

Gautam, Madhur (2003): *Debt relief for the poorest: An OED review of the HIPC initiative*. Washington DC: World Bank.

Geda, Alemayehu (2001): *Debt Issues in Africa: Thinking Beyond the HIPC Initiative to Solving Structural Problems*. Washington DC: United Nations University, WIDER (World Institute for Development Economics Research), Discussion Paper No. 2002/35 <http://www.wider.unu.edu/publications/dps/dps2002/dp2002-35.pdf> (1. november 2007).

Gemmell, Norman, and Mark McGillivray (1998) *External Disturbances and Macroeconomic Performance in Sub-Saharan Africa*. Nottingham: University of Nottingham, CREDIT Research Paper No. 98/9. Dostopno na <http://www.nottingham.ac.uk/economics/credit/research/papers/cp.98.9.pdf> (1. november 2007).

Global Development Finance (1999): *Analysis and Summary Tables*. Washington DC: World Bank, Volume I. Dostopno na http://siteresources.worldbank.org/INTGDF1999/Resources/Volume1_fulltext.pdf (1. november 2007).

Gunter, Bernhard (2003): *Achieving Long- Term Debt Sustainability in All Heavily Indebted Poor Countries (HIPCs)*. Discussion Paper prepared for the Intergovernmental Group of 24

(G-24) XVI Technical Group Meeting in Trinidad and Tobago. Dostopno na <http://www.g24.org/guntetgm.pdf> (1. november 2007).

Hansen (2001): *The Impact of Aid and External Debt on Growth and Investment, Insight from Cross-Country Regression Analysis*. Washington DC: United Nations University, WIDER (World Institute for Development Economics Research) prepared for the UNU/WIDER Development conference on Debt Relief, Helsinki. Dostopno na <http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2001-2/conference2001-2.htm> (1. november 2007).

Hermes Niels, and Robert Lensink (2001): Capital Flight and the Uncertainty of Government Policies, *Economics Letters* 71(3), 377–381.

Hjertholm, Peter (2001): *Debt Relief and the Rule of Thumb: Analytical History of HIPC Debt Sustainability Targets*. Discussion Paper prepared for the UNU/WIDER Development conference on Debt Relief, Helsinki. Dostopno na http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2001-2/parallel%20papers/4_5_Hjertholm2607.pdf (1. november 2007).

Hussain, Asim M. (1992): *Distortionary Taxation and the Debt Laffer Curve*. Washington DC: International Monetary Fund, International Monetary Fund Working Paper. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=884572#PaperDownload (1. november 2007).

Imbs, Jean in Romain Ranciere (2005): *The Overhang Hangover*. Washington DC: The World Bank, World Bank Policy Research Paper 3673. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=780204#PaperDownload (1. november 2007).

IMF Factsheet (2005): *Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP)*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/prsp.htm> (1. november 2007).

Independent Evaluation Group (2006): *Debt Relief for the Poorest, An Evaluation Update of the HIPC Initiative*. Washington: The World Bank. Dostopno na http://www.worldbank.org/ieg/hipc/docs/hipc_update_evaluation.pdf (1. november 2007).

IOB Evaluations NR 292 (2003): *Results of International Debt Relief 1990–1999*. Netherlands: Policy and Operations Evaluation Department, Ministry of Foreign Affairs of Netherlands Dostopno na <http://www.euforic.org/iob/publ/reports/292e.pdf> (1. november 2007).

Johnston, Christopher (1985): *Fleshing Out the Baker Plan for Third World Debt*. London: The Banker.

Južnič, Stane (1980): *Kolonializem in dekolonizacija*, Sociološka in politološka knjižica 12. Maribor: Obzorja.

Kaminskiy, Graciela L. in Alfredo Pereira (1996): The Debt Crisis: Lessons of the 1980s for the 1990s. *Journal of Development Economics* 50(1), 1–2.

Kiss, Judit (1991): *Sentenced to debt: African debt crisis: fact, causes and remedies*. Budapest: Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences.

Ki-Zerbo, Josph (1983): Rast v odvisnosti je stopnjevanje odvisnosti. *Teorija in praksa* 20(4/5), 648–650.

Krugman, Paul (1988): Financing vs. Forgiving a Debt Overhang: Some Analytical Issues. *Journal of Development Economics* (29), 253–268.

Lensink, Robert in Oliver Morrissey (2000): *Aid Instability as a Measure of Uncertainty and the Positive Impact of Aid on Growth*. Groningen: University of Groningen, Centre for Development Studies (CDS), CDS Research Reports No. 199906. Dostopno na <http://www.oecd.org/dataoecd/16/47/2664929.pdf> (1. november 2007).

Loehr, William in John P. Powelson (1981): *The Economics of Development and Distribution*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso (2000): *Burkina Faso Poverty Reduction Strategy Paper*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/NP/prsp/2000/bfa/01/index.htm> (1. november 2007).

Ministry of Economy and Finance of Burkina Faso (2004): *Poverty Reduction Strategy Paper 2004 Implementation Report, Fifth Edition, 2005*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06357.pdf> (1. november 2007).

Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda (2004): *Poverty Eradication Action Plan 2004/05–2007/08*. Kampala. Dostopno na [http://siteresources.worldbank.org/INTPRS1/Resources/UgandaPEAP\(2005-Apr\).pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTPRS1/Resources/UgandaPEAP(2005-Apr).pdf) (1. november 2007).

Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda (2000): *Poverty Reduction Strategy Paper, Uganda's Poverty Eradication Action Plan Summary and Main Objectives*. Kampala. Dostopno na <http://www.imf.org/external/NP/prsp/2000/Uga/01/index.htm> (1. november 2007).

Ministry of Finance, Planning and Economic Development of Uganda (2002): *Uganda Poverty Reduction Strategy Paper Progress Report 2002*. Kampala. Dostopno na <http://www.imf.org/external/NP/prsp/2001/uga/01/030201.pdf> (1. november 2007).

Mrak, Mojmir (1987): *Svetovni jug v pasti dolgov*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Mrak, Mojmir (2002): *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.

Novak, Irena (1990): *Odkup dolgov kot novodobna različica tujih vlaganj*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Oks, Daniel in Sweder van Wijnbergen (1995): Mexico After the Debt Crisis: Is Growth Sustainable. *Journal of Development Economics* 47(1), 155–178.

Pattillo in drugi (2001): *External Debt and Growth*. Washington DC: International Monetary

Fund, International Monetary Fund Working Paper, 02/69. Dostopno na http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2001-2/parallel%20papers/2_1_pattillo.pdf (1. november 2007).

Pattillo in drugi (2002): External Debt and Growth. *Finance and Development* 39(2). Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/06/pattillo.htm> (1. november 2007).

Pattillo in drugi (2004): *What are the Channels Through Which External Debt Affects Growth?*. Washington DC: International Monetary Fund, International Monetary Fund Working Paper, WP/04/15. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0415.pdf> (1. november 2007).

Powell, Robert (2000): Debt Relief for Poor Countries. *Finance and Development* 37(4). Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2000/12/powell.htm> (1. november 2007).

Raffer, Kunibert (2001): *Debt Relief for Low- Income Countries: Arbitration as the Alternative to Present, Unsuccessful Debt Strategies*. Discussion Paper prepared for the UNU/WIDER Development conference on Debt Relief, Helsinki. Dostopno na http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2001-2/parallel%20papers/4_1_raffer.pdf (1. november 2007).

Rojec, Matija in Maja Bučar (2004): *Odnosi Sever-Jug*, Študijsko gradivo, I. del. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sachs, Jeffrey. D. (2002): *Resolving the Debt Crisis of Low-Income Countries*. Brookings Papers on Economic Activity Volume I, Washington DC: Brookings Institution.

Serven, Luis (1997): *Uncertainty, Instability and Irreversible Investment: Theory, Evidence and Lessons for Africa*. Washington DC: World Bank, World Bank Policy Research Working Paper No. 1722. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=620522#PaperDownload (1. november 2007).

Sharma, Sohan in Surinder Kumar (2002): Debt Relief – indentured servitude for the Third World. *Race & Class* 43(4), 45–56.

Staffs of the IMF and the World Bank (2006): *HIPC Initiative – Statistical Update*. Dostopno na <http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/PolicyPapers/20893084/041106.pdf> (1. november.2007).

The World Bank (2007a): *A Factsheet: The Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI)*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm> (1. november 2007).

The World Bank (2007b): *Quick Query*. Dostopno na <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport> (1. november 2007).

The World Bank in IMF (2005): *Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative: Status of Implementation*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/hipc/2001/042001.pdf> (1.

november 2007).

Thomas, Linus J. (1994): Neoclassical development theory and the Prebisch doctrine: A Synthesis. *The American Economist* 38(1), 75–81.

Todaro P., Michael (2000): *Economic Development*. Reading (Massachusetts) etc: Addison Wesley Longman.

Todaro P., Michael in Stephen C. Smith (2006): *Economic Development*, 9th Edition. Boston, San Francisco, New York, etc: Addison Wesley Pearson.

UN Factsheet (2002): *The Millennium Development Goals and the United Nations Role*. Dostopno na <http://www.un.org/millenniumgoals/MDGs-FACTSHEET1.pdf> (1. november 2007).

UN Economic Commission for Africa (1989): *African Alternative Framework to Structural Adjustment Programmes for Socio-Economic Recovery and Transformation*. Dostopno na http://www.uneca.org/eca_resources/Publications/ESPD/old/aaf_sap.pdf (5. november 2007).

UN Conference on Trade and Development (2004): *Economic Development in Africa, Debt Sustainability: Oasis or Mirage?*. Geneva: United Nations. Dostopno na http://unctad.org/en/docs/gdsafrica20041_en.pdf (1. november 2007).

United Nations Millennium Declaration, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine 55/2, 8. Septembra 2000. Dostopna na <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm> (29. oktober 2007).

Van Trotsenburg, Axel in Alan MacArthur (1999): *The HIPC Initiative: Delivering Debt Relief to Poor Countries*. Washington: World Bank in International Monetary Fund. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/hipc/art0299.pdf> (1. november 2007).

World Bank Group (2004): *Build a global partnership for development*. Dostopno na Dostopno na: <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/GMIS/gdmis.do?siteId=2&goalId=12&targetId=27&menuId=LNAV01GOAL8SUB2> (1. november 2007).

World Bank Group (2007a): *Data – Millenium Development Goals, Target 1 – Poverty, Chart*. Dostopno na: <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/GMIS/gdmis.do?siteId=2&goalId=5&menuId=LNAV01GOAL1> (2. november 2007).

World Bank Group (2007b): *Data – Millenium Development Goals, Target 1 – Poverty, Table*. Dostopno na: <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/GMIS/gdmis.do?siteId=2&goalId=5&menuId=LNAV01GOAL1> (2. november 2007).

World Bank Group (2007c): *Data – Millenium Development Goals, Target 8 – Global Partnership, Table*. Dostopno na: <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/GMIS/gdmis.do?siteId=2&goalId=12&menuId=LNAV01GOAL8> (2. november 2007).

World Development Report (1985): *International Capital and Economic Development, World Development Indicators*. Dostopno na http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/12/13/000178830_98101911111997/Rendered/PDF/multi_page.pdf (1. november 2007).

Wright, E. Nancy (1990): Disastrous Decade - Africa's Experience with Structural Adjustment. *Economics* 11(4). Dostopno na: <http://multinationalmonitor.org/hyper/issues/1990/04/wright.html> (3. november 2007).